

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ
ЛІТЕРАТУРІ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІЇ
РОМАНІВ П. МЕЙЛА “A YEAR IN PROVENCE”)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-ап
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Перекад (англійський)
Філіна Дарина Сергіївна

Керівник к.ф.н., проф. Клименко О. Л.

Рецензент к.ф.н., доц. Фесенко І. М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. завідувача кафедри теорії
та практики перекладу з
англійської мови**

Запольських С.П. _____

«____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ **ФІЛІНІЙ ДАРИНІ СЕРГІЙВНІ** _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Французькі запозичення в англійській художній літературі як проблема перекладу (на матеріалі серії романів П. Мейла “A Year in Provence”)

керівник кваліфікаційної роботи Клименко Ольга Леонідівна, к.ф.н., професор _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «23» квітня 2020 року № 483 – с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 26.11.2020

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): наукові джерела з питань теорії мовних контактів, теоретичні дослідження запозичень в англійській мові.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) вивчити та проаналізувати теоретичну літературу з даної теми; 2) розглянути основні джерела запозичень в англійській мові; 3) виявити причини запозичення французьких слів в англійську мову; 4) здійснити класифікацію французьких запозичень в англійській мові; 5) дослідити зміни, які зазнають французькі запозичення в процесі адаптації до системи англійської мови; 6) встановити роль французьких запозичень в англійському художньому тексті; 7) визначити особливості відтворення французьких запозичень в українському перекладі

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.	09.06.2020	09.06.2020
Розділ 1	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.	02.09.2020	02.09.2020
Розділ 2	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.	01.10.2020	01.10.2020
Висновки	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.	20.10.2020	20.10.2020

6. Дата видачі завдання 04.02.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2020	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2020	виконано
3	Написання вступу	червень 2020	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2020	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2020	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2020	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2020	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	листопад-грудень 2020	виконано
9	Захист	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ Д. С. Філіна
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ О. Л. Клименко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер

_____ В. В. Погонєць
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота - 70 сторінок, 53 джерела.

Об'єктом дослідження виступає французька лексика як результат реалізації авторського задуму та ключовий елемент художнього твору Пітера Мейла "A Year in Provence".

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей асиміляції / адаптації та функціонування французької лексики в англійському художньому тексті та визначенні можливих способів її відтворення в українському перекладі.

Теоретико-методологічні засади: становлять праці відомих мовознавців з питань дослідження запозичень (С. Барнхарт, Л. Блумфілд, У. Ванрайх, Ю. О. Жлуктенко, Ю. А. Зацний, Дж. Ейто, Х. Менкен та ін.), реалій (Кабакчі В. В., Влахов С. та Флорін С., Бреус Є. В., Зорівчак Р. П., Дж. Шоттер, Ф. Карр та ін.) та їхньої ролі у тексті роману.

Отримані результати: виявлено та систематизовано французькі запозичення, що функціонують у текстовпросторі роману П. Мейла "A Year in Provence". Проаналізовано особливості асиміляції французьких запозичень в англійській мові на фонетико-графічному, морфологічному й семантичному рівнях. Переважна кількість запозичень відноситься до культури, побуту, мистецтва та кулінарії. Виявлено лінгвокультурологічні особливості французьких запозичень, специфіку їхнього функціонування в англійській прозі та їхню роль у художньому мовленні.

Ключові слова: запозичення, реалія, лексема, предметно-тематична група, асиміляція, мовний контакт.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ КОНТАКТІВ	8
1.1 Визначення поняття «запозичення» та причини їх виникнення.....	8
1.2 Класифікація запозичень	12
1.3 Шляхи запозичення і критерії їх визначення у мові	19
1.4 Вплив французьких запозичень на лексико-семантичну систему англійської мови.....	23
1.5 Способи перекладу запозичень. Двомовність та інтерференція.....	31
РОЗДІЛ 2 АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В РОМАНІ ПІТЕРА МЕЙЛА “A YEAR IN PROVENCE” ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	37
2.1 Особливості використання запозичень у творах Пітера Мейла	37
2.2 Аналіз та класифікація запозичень у романі Пітера Мейла “ A Year in Provence”.....	46
2.3 Роль та значення французьких запозичень у романі “A Year in Provence” Пітера Мейла та способи їх відтворення в українському перекладі.....	52
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

В різних мовах роль запозичень кардинально різна. Вона залежить від історичних умов та етапів, які мова пройшла у своєму розвитку. В англійській рівень запозичень значно вищий. Більше за будь-яку іншу англійська мова мала можливість запозичувати іншомовні слова, оскільки носії цієї мови спочатку страждали від інтервенції іноземців, що «навідувалися» на Британські острови, а в подальшому вже самі англійці збагачували свою мову в ті періоди своєї історії, коли відкривали нові землі, виступали колонізаторами, здійснювали торговельну та іншу експансію.

Еволюція будь-якої мови - обов'язкова умова існування цього засобу комунікації. Відмирання застарілих елементів та поява нових – ознака мовного розвитку на всіх рівнях, показник здоров'я мовної системи, якій необхідна рухливість. Еволюційні процеси стосуються, в першу чергу, розділу мовознавства, який вивчає словниковий склад та семантику, оскільки саме лексика є базовою частиною мови та безпосередньо відображає все, що відбувається з мовою. Слід зауважити, що лексика будь-якої мови знаходиться в постійному русі та розвивається за рахунок: по-перше – словотворення, змін значення слів власної мови, та по-друге - на основі слів, що приходять з інших мов. Є два шляхи поповнення лексики: прямий, та шлях запозичення. При цьому запозичення та словотвір базуються на створенні нових лексичних одиниць у лексико-семантичній системі, а зміна значення – на пристосуванні смислового наповнення [Акуленко 1972, с. 11].

Протягом усього історичного розвитку різні мови доповнювали та збагачували одна одну, адже запозичення слів - це один із проявів взаємодії культур та важливого культурного обміну. Є думка, що до універсальних причин запозичень належить не тільки необхідність у визначенні нових артефактів, процесів, понять, або істот, але ще цілий ряд факторів. Найбільш

важливими з них, як вважає В. Вайнрайх, є низька частотність вживання споконвічних слів та прагнення позбутися омонімів. До цих причин, на нашу думку, ще варто додати потребу синонімів для диференціації близьких за семантикою слів.

Запозичення з'являються в певних історичних умовах, через мовні та культурні контакти націй та народів, та дуже суттєво впливають на розвиток словникового складу мови. Досліджуючи сучасний склад лексичної системи мови необхідно аналізувати її історичний розвиток, послідовно розглядаючи різні етапи мовної історії.

В процесі розвитку англійської мови значну роль відіграли запозичення з французької. Адже історичні умови склалися так, що з X по XX століття розвиток європейського суспільства сприяв найбільшому проникненню в англійську мову саме французьких слів. У цей період англійська мова суттєво збагатилася французькою лексикою, яка поступово почала виглядати в сучасній мовній системі природно. З цієї причини французькі запозичення становлять особливий інтерес для дослідження.

Вивчення проблеми запозичення різнорівневих мовних елементів являє собою сукупність питань лінгвістичного характеру та питань, зокрема, про причини та умови процесу запозичення, про типи та форми запозичень, про характер асиміляції, а також більш загальні проблеми взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливали на еволюцію мовної системи.

На сьогоднішній день проблематика взаємодії мов стає все актуальнішою в теоретичному мовознавстві, оскільки на її основі розв'язуються конкретні практичні питання мовних контактів на всій земній кулі. Коли говорять про взаємодію мов на рівні словникового складу, насамперед мають на увазі запозичену лексику, як засіб збагачення словникового складу.

Питання збагачення мови іншомовними одиницями було і є важливою проблемою лінгвістичної науки, якій присвячено цілу низку праць, серед яких дослідження Ю. О. Жлуктенка, Н. М. Биховець, Ю. А. Зацного, С. В. Семчинського, М. Т. Мостового, М. М. Маковського, А. В. Янкова, Л. П. Крисіна, В. В. Кабакчі, У. Вайнрайха.

Іншомовна лексика, яка відрізняється певними стилістичними ознаками та має додаткові фонові конотації, часто стає об'єктом лінгвокреативної діяльності мовної особистості та словотворчості, задовольняючи естетичні потреби авторів художніх творів. І не завжди впровадження іншомовної лексики до тканини художнього тексту обмежується вживанням екзотизмів та варваризмів для відображення місцевого колориту. Інколи згідно з авторською інтенцією, іншомовна лексика використовується як матеріал для створення авторського задуму.

Зазвичай переклад іншомовної лексики не представляє проблеми, завдяки існуючим механізмам транскрипції, транслітерації, калькування та описового перекладу. Але коли іншомовні одиниці інтегруються автором до художньої системи твору для створення певного стилістичного ефекту, постає проблема їх ідентифікації у тексті, адекватної інтерпретації та перекладу із збереженням художньої естетики твору. Ці факти і визначили вибір теми роботи.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення особливостей функціонування в англійському художньому тексті іншомовних одиниць, їх формальної та змістової структури, комунікативно-функціональних характеристик та можливих способів їх перекладу.

Об'єктом дослідження виступає французька лексика, як результат реалізації авторського задуму та ключовий елемент при створенні стилістичних та естетичних характеристик англійського художнього твору.

Предметом дослідження є лінгвістичний статус, структурні, функціональні та перекладацькі параметри французької лексики в романі Пітера Мейла "A Year in Provence".

Матеріалом дослідження став роман Пітера Мейла “A Year in Provence” та його переклад на українську мову.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі функціонування в англійському художньому тексті французької лексики та визначенні можливих способів її відтворення в українському перекладі.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні **завдання**:

- 1) проаналізувати визначення поняття «запозичення»,
- 2) розглянути основні джерела запозичень в англійській мові,
- 3) виявити причини французьких запозичення в англійську мову,
- 4) здійснити класифікацію французьких запозичень в англійській мові,
- 5) дослідити зміни, які зазнають французькі запозичення в процесі адаптації до системи англійської мови,
- 6) встановити роль французьких запозичень в англійському художньому тексті,
- 7) визначити особливості відтворення французьких запозичень в українському перекладі

Завдання, мета та загальна орієнтація роботи визначили **методи дослідження**: компонентний, лексико-семантичний, комунікативно-функціональний, контекстуальний та порівняльний аналізи, та метод суцільної вибірки.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що вивченням іншомовних запозичень як складової частини художньої картини світу робить певний внесок у подальший розвиток таких галузей мовознавчої науки як лексикологія, стилістика, лінгвокраїнознавство, теорія мовних контактів.

Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання в курсах лінгвокраїнознавства, лексикології та стилістики англійської мови, в науково – дослідницькій роботі студентів та аспірантів, а також на заняттях із мовної практики та практики перекладу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу французьких одиниць в англійському художньому тексті з урахуванням їх структурного та функціонального аспектів, та спробі розробити стратегію їх відтворення у перекладі.

Робота пройшла **апробацію** на студентській науковій конференції «Різдвяні читання» у грудні 2020.

Логіка дослідження зумовила структуру дипломної роботи. Дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 53 найменувань. Загальний обсяг – 70 сторінок. Обсяг основного тексту – 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ КОНТАКТІВ

1.1 Визначення поняття «запозичення» та причини їх виникнення

Запозичення - це процес, в результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент, зокрема, асимілюється іншомовна лексика. Це невід'ємна складова функціонування та історичної трансформації мови, одне з головних джерел поповнення словникового складу. Запозичення віграють роль джерела нових коренів та словотворчих елементів, є постачальником нових термінів.

Запозичення є одним з найважливіх факторів мовного розвитку. Процес запозичення лежить в основі мовної діяльності. Звукова і формальна одноманітність у межах однієї мови так само є наслідком запозичення одними індивідуумами в інших; таким же чином відбувається запозичення елементів лексики однієї мови іншою - через взаємодію носіїв мови.

Частка запозичених елементів у мовах є досить значною, але підрахувати точну кількість цих елементів навряд чи можливо. Адже процес збільшення кількості іншомовних надходжень триває нескінченно, так само відбувається асиміляція, що ускладнює можливість дослідження походження того чи іншого слова.

Запозичення складають особливий пласт лексики, як з точки зору процесів номінації, так і в плані мотивованості. Вони можуть стати відповіддю на потреби номінації, що виникають в результаті мовних контактів і розширення досвіду того чи іншого мовного колективу під впливом інших мовних соціумів, а також представляють собою економію мовних зусиль при породженні мови, оскільки для заповнення номінативних лакун, що виникли, використовуються готові одиниці чужої мови.

Сучасна наука про мову містить різні тлумачення основних понять та процесів запозичення. Так само по-різному вчені трактують сам термін «запозичення». О. С. Ахманова розглядає запозичення, як процес мовного впливу: «1. Звернення до лексичного фонду інших мов для вираження нових понять, подальшої диференціації вже наявних і позначення невідомих раніше предметів. 2. Слова, словотвірні афікси і конструкції, що увійшли в цю мову в результаті запозичення» [Ахманова 2004, с. 119].

Л. П. Крисін розуміє під запозиченням переміщення мовних одиниць [Крысин 1996, с. 142-145]. Н. М. Шанський не робить різниці в таких поняттях як: «запозичене слово» та «іншомовне слово». Визначає запозичення, як «будь-яке слово, яке прийшло в мову ззовні, навіть якщо воно за своїми морфемами нічим не відрізняється» [Шанский 1959, с. 245].

В. М. Арістова вважає, що запозичення – це «єдиний діалектичний процес, в якому перетинаються дві різні мовні системи» [Аристова 1978, с.19]. За Є. І. Чаріковою запозичення - «результат контактування мов і їх носіїв. При входженні в мову запозичене слово адаптується і отримує статус освоєного» [Чарикова 1986, с. 67]. Г. Пауль стверджував, що «першою фазою іншомовного впливу, як правило, є лексичне запозичення. Специфіка його, як відомо, полягає в тому, що слово запозичується не цілком, як граматично оформлене, а тільки як частина лексичного матеріалу, який отримує нову оформленість тільки в системі і засобами мови, що запозичує» [Пауль 1960, с. 461, Paul 1888].

На нашу думку, точніше за інших сформулював визначення Ю. С. Сорокін: «Процес запозичення іншомовних слів є процес двосторонній. Це не тільки проста передача готових елементів однією мовою у володіння іншої мови, це разом з тим процес їх органічного освоєння системою даної мови, їх пристосування до його власних потреб, їх перетворення - формальне і семантичне - в умовах даної системи» [Сорокін 1965, с. 23].

Розглянувши різні варіанти визначення процесу запозичення, можемо зробити висновок, що це питання є дискусійним. Вчені О. С. Ахманова, Д. Е. Розенталь та Ю. С. Сорокін трохи звужують процес запозичення до лексичного. Так визначали цей процес в XIX-XX століттях. А. А. Брагіна, Ю. С. Сорокін та Є. І. Чарікова, розмірковуючи щодо даного процесу, говорять про асиміляцію запозичених слів.

Серед причин запозичення виділяють внутрішньолінгвістичні та екстралінгвістичні. До внутрішньолінгвістичних відносять наступні:

1) потреба в найменуванні об'єкта чи явища, яка обумовлена відсутністю позначуваного явища в базі пам'яті мови - реципієнта. Це головна та найбільш древня причина запозичення. Разом з новим для кожного народу явищем зазвичай в його мову входять і нові позначення (наприклад: *gondola*, *elephant*, *bistro*);

2) необхідність у визначенні предмета, явища, об'єкта, що обумовлена неточністю назви. За наявності споконвічного та іншомовного слів з подібним значенням англійське слово має зазвичай більш загальне значення, а запозичене - як загальне, так і деякі додаткові відтінки. Наприклад, латинське *effluvium* має не лише денотативне значення англійських слів *exhalation*, *emanation* - «видихання, виділення», а й конотативне значення: «супроводжується неприємним запахом». А запозичене з німецького *angst*

передає не властиве англійському слову «fear» у загальному значенні, а - «страх без жодної видимої причини») [Синельникова 2013, 29].

Екстралінгвістичні причини можуть бути наступні:

1) соціально-психологічні – йдеться про вираження конотацій, якими не володіє відповідна одиниця в мові-реціпієнті. Наприклад, це може бути причина створення ефекту «престижності», для чого підходить французьке слово *boutique* - «невеличкий магазин, який торгує дорогими, як правило, якимись рідкісними, особливими товарами, та розташований в дорогому районі». Або ж, наприклад, латинське *emporium* - «великий торговий центр», що використовується не лише для уточнення нейтрального англійського слова *shop* при позначенні магазинів, але і для того, щоб підкреслити престижність конкретного місця, де відбувається торгівля [Синельникова 2013, с. 30].

2) міжнародні причини – тут йдеться про відносини між країнами в світі та політичні зв'язки, про процес глобалізації, який вимагає появи великої кількості інтернаціоналізмів, тобто слів, які виявилися загальними для багатьох мов в результаті запозичень [Синельникова 2013, с. 35].

Запозичення іноземних слів - процес необхідний, природний і неминучий під час розвитку мов. Запозичення робить будь-яку мову різноманітною, збільшує словниковий склад, додає відтінків і смислових тонкощів. При цьому, на думку вчених, самотність мови не страждає. Так само й не порушуються граматики, залишаються незмінними закони внутрішнього розвитку мови.

Запозичення може відбуватися шляхом військово-політичних контактів, в результаті географічного оточення та/або міграції населення, й так само в результаті релігійних контактів, або завдяки мистецтву. Внаслідок науково-технічного прогресу в якійсь одній країні йде миттєве надходження нових слів в мови інших. Нерідко відбувається одночасний вплив декількох

факторів. Вважаємо, що найбільш важливим фактором експорту нової лексики є визнання того положення, що мова та культура, які постачають, можуть збагатити ту мову, яка приймає.

Вплив іншомовних запозичень на розвиток різних мов залежить від географічного положення і місця в політичному та соціальному світі мови-реципієнта. Деякі мови відчують на собі незначний вплив іншомовних запозичень. При цьому в інших мовах в різні епохи з'явилося стільки запозичених слів, що навіть іншомовні службові слова, займенники замінювали службові частини мови-реципієнта.

1.2 Класифікація запозичень

Роль запозичень в різних мовах неоднакова і залежить від конкретних історичних умов. Відсоток запозичень в англійській мові є вищим, ніж в інших мовах, оскільки була можливість запозичувати іншомовні слова під час безпосереднього контакту: спочатку вступаючи в контакти з іноземними загарбниками, а пізніше під час торгівлі та колонізації інших народів, яку здійснювали англійці. Згідно з поширеною думкою, кількість споконвічних слів в англійському словнику складає всього 30%. Ця обставина для багатьох дослідників стала підставою перебільшувати значення запозичень. Стверджували, що англійська мова не є германською, а є романо-германською, розглядали змішаний характер англійської лексики як найважливішу її особливість.

Пересування лексичних одиниць з однієї мови в іншу відбувається в ході війн, подорожей, в процесі інформаційних обмінів. Взаємозв'язки між

різними мовами встановлюються, щоб допомогти сторонам краще порозумітися. Інтенсивність запозичення іншомовних слів змінюється залежно від конкретних історичних умов та сприяє співробітництву між народами, навіть спільному виживанню народів на планеті. При цьому ступінь впливу однієї мови на іншу значною мірою залежить від мовного фактору, тобто - від ступеню близькості контактуючих мов, та від їх спорідненості.

За наявності проміжних етапів запозичення між мовою-джерелом і мовою-реципієнтом іншомовні елементи поділяються на:

- 1) Прямі – ті що безпосередньо перейшли з однієї мови в іншу без мов – посередників, наприклад: (supper (фр.), ersatz (нім.), mission, surrogate (лат.));
- 2) Опосередковані – що проходять додаткові етапи запозичення між джерелом і реципієнтом. Таких слів в англійській мові є більшість, оскільки протягом довгої історії активних контактів з носіями інших мов англійська мова збагачувалася не тільки споконвічними словами цих мов, але й запозиченими в них раніше, наприклад: (president, feature (з лат. через фр.), Lacquer (з порт. через фр.), propaganda (з лат. через іт.), calibre (з араб. в іт., з іт. через фр.).

Відомий лінгвіст XIX ст. А. А. Потебня вважав, що не зовсім правильно запитувати про те, звідки запозичене слово. Краще ставити питання так: що додалося в результаті діяльності, яка розвивалась завдяки поштовху при запозиченні, або ж - що було створено завдяки експорту слова від іншого народу [Корунець 2000, с. 462]. Хоча ця точка зору в свій час не отримала підтримки, А. А. Потебня цікавився творчістю в процесі запозичення. «Запозичувати, - говорив він, - це означає брати для того, щоб у тебе була можливість внести в скарбницю людської культури більше, ніж

тобою було отримано» [Корунець 2000, с. 463]. Такий підхід до вивчення запозичень дозволяє виявити закономірності, яким підкоряється розвиток словникового складу, пояснити явища, які відбуваються під час мовного збагачення, виявити причини виникнення та простежити зв'язок між історією окремих слів, розвитком мови та історією народу.

І. В. Арнольд пропонує таку класифікацію за джерелами і епохами запозичень, що надходили до словникового складу англійської мови:

1. Кельтські запозичення. Вплив кельтської лексичної спадщини.
2. Латинські запозичення. Тобто ті, що збереглися з перших століть нашої ери, ще з часів до появи англів та саксів на Британських островах (найстарший шар латинських запозичень).
3. Латинські запозичення VI - VII ст. – що виникли в період утвердження християнства в Англії (другий шар латинських запозичень).
4. Латинські запозичення XV - XVI ст., що пов'язані з епохою Відродження (це те, що розуміють зазвичай під третім шаром латинських запозичень).
5. Скандинавські запозичення періоду скандинавських нападів (VIII - IX ст.) - вторгнення і розселення вікінгів, скандинавське завоювання (X ст.).
6. Французькі запозичення (XII - XV ст.), що зумовлені норманським завоюванням.
7. Нові французькі запозичення (все, що мало місце після XVI ст.), Наприклад, ті, що надходили через літературу та мистецтво прямим шляхом.
8. Запозичення з грецької, італійської, голландської, іспанської, німецької, української, російської, та інших мов, зумовлені

економічними, політичними, культурними та іншими видами співпраці між народами [Арнольд 1989, с. 305].

Класифікація за джерелом є найбільш популярною, але не єдиною. Т. І. Арбекова класифікує запозичення виходячи з того, який аспект слова виявляється новим для мови, що запозичила певний елемент [Антрушина 1999, с. 67]. За таким принципом запозичення в свою чергу поділяють на фонетичні, запозичення-кальки (*translation-loans*), семантичні, та запозичення словотвірних елементів.

Фонетичні запозичення – це той тип запозичень, що утворює основну та найбільш численну групу. Вони характеризуються тим, що загальний звуковий вигляд запозичення виявляється новим для мови, яка є реципієнтом, хоча кожен зі складових звуків іноді замінено звуком мови, в яку вони потрапили. Тобто, слова *sport, labour, travel, people, castle, fortress* є результатом саме фонетичних запозичень.

Кальками називають слова, які виникли в результаті буквального перекладу іншомовного слова, або ж словосполучення, фрази чи виразу, тобто - точне відтворення засобами мови, яка їх запозичила зі збереженням морфологічної структури та мотивування. Саме кальками є загальновідомі та поширені запозичення із мов корінних народів, що проживали на території США, наприклад: *pale-face* - блідолиций, *pipe of peace* - трубка світу.

Семантичними запозиченнями називають запозичення нових значень, смислів - це дуже часто слова з переносним значенням, що вже існують в мові. У споріднених мовах зазвичай семантичне запозичення відбувається легко. Наприклад, давньоанглійське дієслово *dwellan* «баритися», під впливом давньоскандинавського *dwellja* «жити» в сучасній англійській мові перетворилося на *dwell* «жити». І таким чином, *dwell* бере початок в звуковому відношенні з англійського дієслова, а в семантичному - зі скандинавського. Більше семантичних запозичень існує серед іменників,

ніж серед дієслів. Іменник *gift*, наприклад, в давньоанглійській мові означав викуп за дружину, та згодом це слово перетворилося на «весілля». Скандинавське ж слово *gift* мало значення «дар, подарунок», і це наклало відбиток на споконвічне значення слова.

Морфемі запозичуються в словах, а не ізольовано, тому: якщо будь-які іншомовні морфемі входять до складу більшості запозичених слів, то й морфологічна структура цих слів починає ставати зрозумілою, а самі морфемі входять до складу словотворчих засобів мови, яка їх запозичує. Більшість грецьких і латинських слів стали інтернаціональними префіксами. Наприклад, *inter-*, *anti-*, *sub-*, *ultra-*, *counter-*, та ін. Грецькі суфікси також широко використовуються в усіх мовах: *-ist*, *-ism*, *-isk*.

Але далеко не всі запозичені слова повністю асимілюються (наприклад, *sport*). Щодо ступеня або рівня асиміляції запозичення можна поділити на:

1. Ті, які повністю асимілювались, та відповідають усім морфологічним, фонетичним і орфографічним нормам мови, яка їх запозичила. Такі слова сприймаються людьми, які їх використовують, як англійські, тому їх можна віднести до основного словникового фонду, наприклад: *street*, *operate*, *travel*.

2. Ті, які частково асимілювались, тобто залишилися іншомовними за своєю вимовою, написанням чи граматичними формами, наприклад: *bacterium*, *analysis*, *bacillus*, *boulevard* ['bu:liwa], *travail* [træ'veil], *restaurant* ['restərə:ŋ]. Треба звернути увагу на те, як часто ці слова відрізняються хиткістю вимови (останній склад в слові *restaurant* вимовляємо так: [rə:ŋ], [ra:ŋ], [rə:], [rəŋ]).

3. Ті, що частково асимілювались і позначають поняття, пов'язані з іншими країнами. Ці запозичення не мають англійського еквівалента, наприклад: – з російської мови: *rouble* та *steppe*, а з іспанської: *matador* та *hidalgo*. До цієї групи відносяться назви понять, які пов'язані з іноземною

національною культурою, наприклад, специфічні назви - музичних інструментів, професій, національного одягу або житла. Назви видів флори і фауни також можуть бути іноземного походження.

Інтернаціональні слова утворюють окрему групу. Слово, яке позначає нове важливе поняття, нерідко запозичується відразу багатьма мовами. Таким чином, формується міжнародний лексичний фонд, який включає в себе універсальну термінологію з різних галузей діяльності людства: науки, політики, техніки. Сюди ж можна додати і більшість абстрактних слів.

Міжнародні слова, які походять з одного джерела, часто мають графічні збіги, співпадають за звуковою спільністю та близькі за змістом. Вони складають скарбницю відразу кількох мов. Більшість з них є результатом паралельного збагачення нових мов за рахунок лексики давніх грецької та латинської (наприклад: *proletarian, philosophy, democracy*), а також сучасних мов (наприклад: *Violoncello, soprano* - з італійської мови; *Bourgeois, revolution* - з французької мови).

Споріднені відповідники - слова, наявність яких в декількох мовах є наслідком спорідненості цих мов, та ті що мають в походженні одну кореневу основу не відносяться до інтернаціональних слів (наприклад: англійське – *motherнім*, німецьке - *Mutterpos*, російське – *мать*, українське – *мату*). Відмінності між цими словами існують не лише в зовнішньому вигляді (як наприклад, індустрія - *industry*), але і в значенні. Наприклад, слово *control* в англійській мові є багатозначним. При цьому основним його значенням є зовсім не контроль, а керівництво, влада управління. Слово *general* повністю співпадає з українським іменником «генерал» за значенням, але в побуті частіше можна зустріти інше застосування - в якості прикметника *general*. Полісемантично це означає «провідний, головний».

Слово «індустрія» в українській вживається рідше, ніж його синонім «промисловість», і вже тому це слово не співпадає еквівалентно з

англійським *industry*. Що ж до російської мови, то слово «промисленность», окрім галузі економіки може мати ще й інше значення - «трудолюбие», «прилежание» і тому викликати проблеми при перекладі.

Слово *magazine* в англійській мові має два значення: «журнал» та «склад воєнних запасів». Але в українській не прижилося жодне з цих значень. Зате має загальне поширення українське слово «магазин», яке є синонімом слова «крамниця». Українське слово «оригінал» та іменник *original* співпадають в усіх значеннях, однак у слова *original* існує омонім - прикметник, у якого значення «оригінальний» вже виступає другорядним, а основним стає – «істинний, першопочатковий».

Причиною розбіжностей в значеннях є насамперед та обставина, що запозичене слово, яке є багатозначним в «материнській» мові, з якої воно прийшло, часто потрапляє в мову-реципієнт тільки в одному зі своїх значень. Запозичення впроваджується найчастіше в своєму спеціальному (або фаховому) значенні. Так, наприклад, англійське слово *auti* - в українській виглядає як слово *аут*, використовується в спорті. Бувають такі випадки, коли інтернаціональні слова, що в своєму прямому значенні співпадають, мають розбіжності при використанні в переносному значенні. Слово *атом* загальновідоме та взагалі не вживається в українській мові в переносному значенні «малюк, крихітка». Однак це слово іноді зустрічається в англійській мові. Наприклад, великий англійський романіст Чарльз Діккенс для створення портрета маленького Поля Домбі використовує слово *theatom*. [Аракин 2001, с.15]. На українську мову цю метафору можна перекласти словом «крихітка».

1.3 Шляхи запозичення і критерії їх визначення у мові

До головних шляхів проникнення запозичень до мови належать, перш за все, тісні контакти між населенням різних країн. В силу географічних особливостей або в силу міграції такі лексичні одиниці поширюються зазвичай на рівні усного мовлення. Другий важливий шлях появи запозичень – поширення через економічні та культурні зв'язки (такі запозичення нерідко зустрічаються в писемних джерелах). Саме цим шляхом потрапила до англійської мови більшість запозичень у XIX столітті. У цей період Британія вже відіграла важливу роль в політичному і економічному житті світу та підтримувала активні економічні та політичні зв'язки з європейськими країнами. Крім того міцніли культурні відносини. Водночас Британія володіла величезними територіями поза межами Європи. Що, звичайно, не могло не впливати на мовну ситуацію всередині країни. Глобалізація і технічний прогрес сприяли збільшенню кількості запозичень.

До літературної англійської надходить чимала кількість нових запозичень з європейських та східних мов через медіа засоби, через переклади та художню літературу. Художня література відіграла окрему роль. Письменники часто використовували іншомовну лексику для надання експресії образам та досягнення більшої виразності в описах подій чи навколишнього середовища. Хоча мовознавці і письменники неоднозначно ставилися до проникнення іноземної лексики, завжди знаходилися поборники чистоти рідної мови. Деякі дослідники вважали, що англійська мова посилюється завдяки новим словам, а інші стверджували, що мова повинна шукати ресурси для збагачення всередині.

Запозичення іншомовної лексики зумовлене необхідністю номінації нових реалій, що виникають внаслідок появи нових явищ, подій суспільного,

політичного, економічного, наукового та культурного життя [Жлуктенко 1983, с. 146-165]. Однак, на думку дослідників, існують й інші причини появи запозиченої лексики в англійській мові. О. Емерсон вбачає причину в «лібералізмі» англійської мови, О. Єсперсен гостро охарактеризував це явище, назвавши «мовною лінню». Ми ж можемо назвати серед причин бажання наслідувати моду, а іноді - життєву необхідність.

Оскільки Англія мала традицію тісних контактів з Францією, саме звідти прийшла більшість слів XIX століття. Дослідник І. М. Крейн звернув увагу на те, що в XIX столітті в англійську мову надійшло більше французьких слів, аніж протягом будь-якого іншого періоду англійської історії. У XIX столітті поширення французької мови пояснювалося її особливим статусом у світі. На той час французька була мовою міждержавного спілкування, саме французькою мовою тоді складалися міжнародні договори. До того ж богемна публіка, вищий світ воліли спілкуватися французькою.

Впровадження французьких слів відбувалося також через архітектуру, кулінарію, назви елементів одягу та нових продуктів, через мистецтво, нові військові та політичні терміни, та навіть через слова, що позначають людські якості та певну поведінку. Багато факторів зіграли свою роль, але основним провідником французького мовного впливу є безпосередньо художня література [Крейн 1963, с. 3-7].

Саме завдяки літературі були запозичені найчисленніші групи слів. Для французьких письменників XIX століття стало «золотим». Дюма - батько та син, Стендаль, Жорж Санд, Флобер, Гюго, Бальзак, Золя, Жюль Верн та інші французькі автори творили саме тоді, та були популярні за життя. Завдяки цьому французька література впливала не лише на світову художню літературу, але й на мови багатьох народів. Вживання французької мови в побуті увійшло в моду. Впровадження французьких слів в літературну мову інших країн вважалося «хорошим тоном» [Schultz 2012, p. 306].

У працях зарубіжних дослідників, які займалися вивченням історії англійської мови та її взаємовідносин з французькою, можна знайти деякі зауваження щодо лексичної асиміляції французьких запозичень. Це питання досліджено вітчизняними вченими, розгляд зводиться до вивчення різних класифікацій французьких запозичень, які розкривають ступінь та тип асиміляції французьких слів в англійській мові.

За ступенем асиміляції В. В. Єлісеєвою [Елісеєва 2003, с. 43-44] запропонувала таку класифікацію запозичень:

Неасимільовані – це ті слова, що зберігають свою матеріальну оболонку, але мають частково перероблений морфологічний склад. При цьому в слові зберігається семантика прототипу. До запозичень даного типу можна віднести слова, що були частково перероблені на фонетичному і граматичному рівнях. Такі слова відчуються як запозичені, проте підпорядковані граматичним нормам англійської мови. Як наприклад: *aid de camp* - «ад'ютант», *cheval de frise* - «рогатка».

Частково асимільовані – це запозичення, що вступають в різну сполучуваність з іншими словами, що нерідко призводить до зміни семантики, якщо порівнювати з прототипом слова. Запозичення такого типу в англійському вокабулярі складають більшість. Вони залишаються іноземними за своєю вимовою, написанням або граматиноюю. Як наприклад: *plafond* «плафон», *bomb* «бомба», *soup* «суп».

Повністю запозичені – цю групу запозичень складно ідентифікувати, так як вона максимально відповідає стандартам англійської мови. Потрапивши в англійську мову з різних джерел, такі слова в процесі використання під впливом системи мови-реципієнта змінилися граматично, семантично та фонетично настільки, що носії мови їх не розпізнають як запозичені. Слова, що повністю асимільовані, складають ядро вокабуляра

поруч з споконвічними, наприклад: *table* «стіл», *fond* «основа, підстава», *attitude* «позиція, підстава».

І. В. Арнольд стверджує, що ступінь асиміляції запозичення залежить як від історичних умов розвитку кожного слова, тобто від часу, який пройшов з появи запозичення, так і від характеру запозичення, мовної значущості слова [Серикин 1964, с. 83]. Н. Н. Амосова розглядає запозичені слова з точки зору відношення до мови-джерела та розрізняє:

Повні запозичення – це ті, що зберегли майже незмінними притаманну їм звукову форму та значення, наприклад, *belle-etage*, *bavardage*, *bravo*, *protegé*, *tête-à-tête*.

Відносні – ті, що демонструють повний смисловий та частковий або повний формальний відрив від прототипу запозичення в вихідній мові, наприклад: *advise*, «порада» (з ст-фр. *Avis*, «думка», утворене з *à vis*, «з точки зору»); *ague*, «лихоманка» від фр. *aigu* (очевидно взято з словосполучення *fièvre ague*, «гарячка», буквально «гостра лихоманка») та інші [Серикин 1964, с. 79].

Крім цього Н. Н. Амосова розділяє французькі запозичення на групи:

«Книжкові» - характерною рисою цих запозичень є чіткий книжково-літературний вигляд.

Запозичення «місцевого колориту» - ті, що виражають поняття, що пов'язані або з реаліями побуту, або з ідеологією та соціальною системою країни, з якої вони були запозичені [Серикин 1964, с. 79].

Таким чином, можна зробити висновок про досить активний характер запозичення з французької мови. Однак, частина запозичених слів лишається в книжках, або вживається вкрай рідко. Проте частина запозичень не лише міцно впроваджується в загальноновживану лексику, нові запозичені слова поступово так вживаються в нову систему мови, приймаючи граматичні,

фонетичні та морфологічні особливості мови-реципієнта, що їх стає важко відрізнити від слів споконвічного англійського фонду.

1.4 Вплив французьких запозичень на лексико-семантичну систему англійської мови

Як відзначалося вище, запозичення іншомовної лексики відбувається, насамперед, в силу потреби в номінації нових реалій, явищ та понять. Така потреба виникала у носіїв англійської мови внаслідок знайомства з новими процесами суспільно-політичного, науково-технічного, економічного та культурного життя близьких та далеких сусідів. У 60 – 70-х роки ХХ століття французька мова вже втратила своє колишнє перше місце серед мов – донорів для англійців. Кількість запозичень із цієї мови, починаючи з кінця минулого століття, досить незначна. Це, наприклад, *cineste* – an enthusiast for or devotee of the cinema (1995); *bon vivant / bon viveur* – in contemporary usage appear interchangeably in a general sense of someone with a self-indulgent lifestyle (1995); *ouvrier* – a manual or industrial worker (1996); *confrere* – a member of a profession, scientific body, etc. (1996); *agent provocateur* – an agent employed to tempt suspected persons into committing an incriminating act (1996) [Speake 1997].

Варто зазначити, що певне домінування Франції в області моди та кухні не зникло, в різні періоди існував та до сих пір існує інтерес до французького мистецтва. І це пояснює той факт, що серед досліджених мовних одиниць центральне місце посідають позначення професіоналів, що пов'язані зі сферою обслуговування (наприклад, *masseur* – a person who

provides massage (professionally)) та з різновидами розваг (наприклад, *chanteuse* a writer or performer of songs, especially of sarirical songs in a cabaret) (Speake 1997).

Як наслідок аксіологічного переосмислення семантики слова відбувається меліорація лексичного значення слова. Прикладом цього процесу є запозичене з французької мови слово *mannequin* – a woman (occasionally a man) employed by a dressmaker, costumier, etc. to display clothes by wearing them [Speake 1997]. Унаслідок незмінної популярності індустрії моди та модельного бізнесу, наприклад, слово *model* витіснило інше слово французького походження *mannequin* та стало словотвірною основою для семантичних суперлативів *topmodel*, *supermodel*. Як результат аксіологічного переосмислення у французькій мові замість іменника жіночого роду *couturiere* (кравчиня) почали вживати форму чоловічого роду *couturier* (модел'єр), яку було запозичено англійською мовою.

Семантичне опанування іншомовних запозичень призводить до становлення лексичного значення слова в новому мовному середовищі та до включення запозиченого слова до активного словникового запасу, дозволяє запозиченню виконувати свою комунікативну функцію.

Запозичення із французької мови можна розділити на дві підгрупи: слова, які називають новий предмет (або явище), та слова, які називають предмет вже відомий носіям англійської мови. В останньому випадку нове слово вступає у взаємодію з елементами англійської мови, та згодом призводить до розмежування сфер вживання або до семантичного розмежування [Rickard 1974, p. 187].

Більшість запозичень із французької мови, які поповнили англійську мову, увійшла до складу першої групи. Наприклад: *chocolatier*, *discaire*, *futurist*. А серед запозичень, що входять до другої групи, можемо виділити такі підвиди:

а) слова, які передають додатковий відтінок значення, наприклад, запозичене із французької мови слово *auteur* є синонімом іменника *director* «кінорежисер», але воно вносить уточнене значення – «кінорежисер з індивідуальним почерком»;

б) слова, які є стилістичними синонімами вже існуючих в англійській мові слів, як, наприклад, у випадку з нижченаведеними рядами синонімів, в яких запозичені слова поповнили жаргонізми: *head, master, boss – chef* (French) «начальник, шеф»; *fatal woman – femme fatale* (French). Тут ми бачимо, як прагнення мовця конкретизувати свою думку та привернути увагу до своєї промови призводить до вживання асоціативно збагачених іншомовних запозичень. Денотативні еквіваленти, існуючі у мові реципієнта, доводять осмисленість запозичень. Допоміжні співзначення такої лексики доповнюються зв'язком з місцем її походження.

Шляхом виділення семантичних груп запозичень з французької мови можна виділити такі сфери застосовування запозичень:

- держуправління, наприклад: *nation, power, people, court, authority, crown, parliament, country, government chancellor*;
- фінанси, наприклад: *money, treasure, property, wage, poverty*;
- слова, що відносяться до феодальних відносин, наприклад: *vassal, feudal, baron, chivalry*;
- терміни юриспруденції, наприклад: *verdict, plaintiff, larceny, fraud, jury, accuse, crime, defendant*;
- військові терміни і характеристики озброєння, наприклад: *army, battle, tower, war, victory, regiment, parish, friar*;
- будівельні терміни, наприклад: *palace, temple, pillar, chamber*;
- військові звання, наприклад: *general, sergeant, captain, lieutenant*;

- релігійні та церковні терміни, наприклад: *miracle, saint, religion, clergy*;
- дефініції, що належать до сфери моралі, наприклад: *patience, virtue, gentle, vice, courage, mercy, pity*;
- характеристики відпочинку та розваг, наприклад: *covert, chase, falcon, quarry, pleasure, leisure, delight, comfort, ease, joy*;
- терміни мистецтва і моди, наприклад: *costume, apparel, art, beauty, image, design, colour*;
- терміни кулінарії, визначення та приготування їжі, наприклад: *grill, roast, bacon, stew, pork, veal, venison, tartine* [БАРС 1979, с. 178].

Умови проникнення французьких запозичень до лексичної системи англійської мови були настільки різноманітні, що стосовно багатьох з них важко визначити, як саме - книжковим або усним шляхом вони поповнили англійську мову. Можна припустити, що в більшості випадків, скоріше за все, і тим, і іншим одночасно. Щодо ранніх запозичень, можна допустити, що вони почали вживатися в англійській мові спочатку в розмовному спілкуванні і лише пізніше були зафіксовані в писемності. Як, наприклад, деякі назви предметів домашнього побуту та простих дій і т.і. Інші ж назви носили спочатку яскраво виражений офіційно-книжковий характер. Як, наприклад, деякі абстрактні філософські та теологічні терміни та поняття, що пов'язані з адміністрацією та судочинством [Зацний 1997, с. 126].

Сучасні процеси запозичення, в порівнянні з процесами минулих часів, дають нам можливість висвітлити тенденції розвитку мови, та поговорити про співвідношення внутрішньомовних та екстралінгвістичних факторів у певні періоди мовної трансформації. Класифікація за тематикою запозичень дозволяє зробити висновки про зміни концептуальної та мовної картин світу, побачити нові фрагменти суспільного досвіду, що, звичайно, потребувало

мовної фіксації. Необхідно відмітити, що у сучасній англійській мові спостерігається тенденція до зниження ваги запозичень в останні десятиліття, зокрема тих, що мають французьке походження зокрема [Зацний 1997, с. 78]

Для відображення змін у позамовному середовищі англійська мова має чималі внутрішні ресурси. І наразі вона частіше виступає донором для інших країн та мов світу. Тенденція зменшення кількості запозичень до англійської свідчить про те, що для утворення нових слів в даний час все частіше використовуються внутрішні словотворчі ресурси. Та більш того - англійська мова перетворилася на головне джерело поповнення лексичних систем багатьох мов не лише європейських. Роль англійської мови як основної мови міжнародного спілкування в сучасному світі накладає відбиток. Сьогодні англійська це ще і мова, що має своїх лінгвістичних спадкоємців, які розкидані по планеті. І йдеться вже не лише про американській чи австралійський варіанти англійської, а й наприклад – мову галла, що виникла із суміші англійської та африканських мов, або суринамська.

Підсумовуючи, можемо сказати, що сучасна англійська мова – це в значній мірі суміш запозичень з різних часів історії, серед яких превалюють запозичення з багатьох європейських мов, та в невеликій кількості - інших мов світу, які пережили творчу трансформацію. Подальша взаємодія запозичення з мовою-реципієнтом може відбуватися наступним чином:

- а) витіснення власного слова запозиченим;
- б) зникненням запозиченого слова з часом, при витісненні власномовним;
- в) розмежуванням на синоніми: власного походження та запозичений – які співіснують протягом певного часу.

З тієї причини, що з французької мови в англійську було запозичене досить багато лексичних одиниць, що мали складну словотворчу структуру,

вплив французької мови значно відобразився на системі англійського словотворення. Французькі суфікси та префікси, що зустрічаються в запозичених словах, нерідко зникали з цих слів та утворювалися нові слова, які мали споконвічні корені.

Як приклади можна навести суфікс *-able-*, який виділився з запозичення *acceptable* «прийнятний»; - суфікс *-ence* - з *difference, excellence, evidence, violence*; та ін.

Запозичення з французької мови значно збільшили випадки конверсії в англійській мові. Адже з французької мови було зроблено в англійську багато паралельних запозичень від однієї основи, які в англійській системі в подальшому пережили перехід основи в іншу парадигму словозміни: *honour* - честь (са. *Honour*: з стфр. *honur, honour*) - *honour* - почитати (са. *honouren*: з стфр. *honor*) і ін.

Проте далеко не всі пари запозичених слів французького походження, співвідносні з конверсії в сучасній англійській мові, являють собою паралельні запозичення. Частіше в англійську мову з французької запозичалося лише одне зі слів пари, а інше створювалося шляхом конверсії на основі цього слова пізніше: *abuse* - зловживання, образа - утворене від *abuse* - погано звертатися, зловживати, ображати (*Abusen* - погано звертатися, ображати, зловживати: з *abuser*).

Випадки конверсії, що зумовлені паралельним запозиченням з французької мови, і випадки конверсії, що виникли на базі одного французького запозичення зовні нічим не відрізняються, *наприклад*: *honour* - (to) *honour*; *labour* - (to) *labour*; *note* - (to) *labour*; *note* - (to) *note*; *pain* - (to) *pain* і т.п., а з іншого боку, *abuse* - (to) *abuse*; *act* - (to) *act*; *direct* - (to) *direct*.

Приклади доводять, що розмежування в системі сучасної англійської мови таких випадків, як *honour* (честь) - *honour* (почитати), і таких випадків, як *abuse* (образа) - *abuse* (ображати), на основі їх різного походження не має

під собою підстав. Обидва випадки мали різну історію, але в даний час знаходяться в однакових відносинах, а тому повинні бути визнані тотожними з точки зору сучасної англійської мови.

Запозичення пізнього періоду треба виділити окремо. Вони не є численними та переважно не мають (чи майже не мають) паралельних однокореневих утворень. Так само вони нерідко розрізняються за звуковою так та за орфографічною формою.

Запозичення з французької у XIX та на початку XX століття вже носили переважно книжковий характер закінчення Другої світової війни. В той час англійська мова продовжувала запозичувати французькі слова шляхом живого спілкування американської армії з французами.

Сучасна англійська мова, на думку науковців, складається приблизно на одну третину зі слів романського походження. Але англійська мова жодним чином не втратила самобутність, як мова германської групи мов. Значна кількість французьких та інших іноземних запозичень не тільки збагатила англійську мову, але й компенсувала певною мірою недостатньо розвинену систему словотворчих засобів, які англійська мала для позначення нових найменувань.

До наслідків процесу запозичення належать інтернаціональні та псевдоінтернаціональні слова. Інтернаціональними називаються слова, що набули поширення в багатьох мовах світу одразу внаслідок одночасного запозичення декількома мовами. Це переважно слова греко-латинського походження (як наприклад, грецькі: *system*, *analysis*, *autonomy*, та латинські: *nation*, *principle*, *progress*). Наприклад, у французькій та англійській мовах слово *ambition* має нейтральне значення «прагнення до мети», в той час як російське «амбиция» має скоріше негативне забарвлення; *family*, (англ.), *familia* (ісп.), *Familie* (нім.) мають значення «сім'я», українське ж слово в

цьому значенні використовується вкрай рідко і вважається застарілим. [БАРС 1979, с. 208].

Подібні випадки іноді призводять до появи «хибних друзів перекладача», або псевдоінтернаціональних слів - лексичних одиниць двох мов, подібних за звучанням і написанням, і при цьому таких, що розходяться за своїм значенням. Псевдоінтернаціональні слова можна розділити на групи відповідно до ступеня подібності:

1) слова, що мають тотожне написання і вимову, але різні за значенням (*accurate* – точний, а не акуратний; *complexion* – колір обличчя, а не комплекція; *magazine* – журнал, а не магазин);

2) слова, які крім написання та вимови збігаються і в деяких значеннях, але не завжди тотожні – у найпоширеніших (*authority* – влада, рідше – авторитет; *pretend* – прикидатися, рідше – претендувати; *solid* – твердий, а не тільки солідний);

3) слова, що близькі, проте не ідентичні за своїм написанням та звучанням, і відповідно мають різні значення (*adapt* – пристосувати, *adopt* – приймати; *data* – дані, *date* – дата; *later* – пізніше, *latter* – останній із перерахованих, *letter* – буква, лист);

4) назви заходів, що співзвучні, але не збігаються за кількістю (*pound* (англ. з лат. через нім.) – 453,59 г, *Pfund* (нім.) – 500 г, фунт (рос.) – 409,5 г.; *centner* (англ. з лат. через нім.) – 45,36 кг, *Zentner* (нім.) – 50 кг, центнер (рос.) – 100 кг.) [БАРС 1979, с.163].

1.5 Способи перекладу запозичень. Двомовність та інтерференція

Запозичення являє собою найпродуктивніший спосіб поповнення словникового складу мови. Але в той же час, переклад запозичень може створити для перекладача чимало труднощів, тож розглянемо основні способи перекладу запозиченої лексики.

По-перше, слід зазначити, що існує два основних шляхів перекладу запозичень: буквальний, прямий та непрямий переклад.

Буквальний переклад суттєво не змінює порядок слів в реченні та являє собою повне відтворення оригіналу слова, що запозичується. Під прямим перекладом розуміється переклад по зовнішній (графічній або фонетичній) подібності між іноземним та запозичуваним словом або словосполученням, без врахування смислових відмінностей між ними.

Непрямий переклад - це відтворення літературного тексту засобами іншої мови з якомога повнішим збереженням його художніх якостей [Бардухаров 1975, с.32].

Одним з основним способів перекладу запозичень є **калькування**. Калька - (від франц. *calque* 'копія') слово або вираз, утворені за зразком слів або виразів чужої мови, що є результатом калькування [Скопенко 2006, с. 326]. Треба відзначити, що калькування, як спосіб творення нових мовних одиниць, належить до недостатньо вивчених лінгвістичних явищ, оскільки думки вчених щодо кальок і на сьогодні досить відмінні. Одна група вчених вважає кальки різновидом запозичень, інша – ототожнює їх з буквальним перекладом. Але обидва напрями беруть витoki з праць Ш. Баллі, оскільки саме він вперше використав термін «калька» у своїй праці «Французька стилістика». Він писав: «Кальки – це слова та вирази, які

утворені механічно, шляхом буквального перекладу, за зразком виразів, перекладених з іноземної мови» [Балли 1961, с. 69, Bally 1951].

Калькування є основним прийомом для переклада великої кількості запозичень при міжкультурній комунікації в тих випадках, коли, наприклад, транслітерація є неможливою з естетичних, змістовних або будь-яких інших міркувань [Казакова 2001, с. 88].

Але, одночасно, треба зазначити, що калькування має як переваги, так і недоліки, оскільки воно не завжди може передати суть явища чи поняття, тому поруч з цим засобом перекладу можуть бути застосовані **транскрипція** та **транслітерація**, **описовий** або **наближений переклад**, а також **пряме запозичення**.

Терміном «транскрипція» позначають запис звучання слів мови-джерела графемами мови-реципієнта. Транскрипція зв'язана з точною (наскільки це можливо) передачею звучання іноземного слова . Транскрипція і транслітерація – найлаконічніші способи. Завдяки ним створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності.

Слід зазначити, що транскрипцію, як і будь-який інший прийом, слід використовувати з обережністю, оскільки в деяких випадках передача колориту, що не є основною метою, може витіснити на другий план передачу змісту реалії, не виконавши тим самим комунікативну задачу перекладу.

Транспозиція

Це процес, коли частини мови змінюють свою послідовність при перекладі (*blue ball* стає *boule bleue* французькою мовою). Транспозиція передбачає перехід від однієї граматичної категорії до іншої без зміни значення тексту. Ця техніка перекладу вносить зміни в граматичну структуру

(*The President thinks that* французькою звучить як *Selon le Président*) [Vinay, Darbelnet 1995, p. 148].

Описовий переклад безеквівалентної лексики полягає в розкритті значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, які розкривають суттєві ознаки явища, яке позначається цією лексичною одиницею, тобто за допомогою її дефініції (визначення) на мову перекладу [Катцер 1964, с. 89-90].

Експлікація або описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця вихідної мови замінюється словосполученням, експлікується її значення, тобто що дає більш-менш повне пояснення або визначення значення в мові перекладу [Комиссаров 2002, с.415].

За допомогою описового перекладу можна передати значення будь-якого безеквівалентного слова оригіналу в перекладі. Недоліком такого способу перекладу є його громіздкість і багатослівність. Тому найбільш успішно цей спосіб перекладу застосовується в тих випадках, де можна обійтися порівняно коротким поясненням.

Оскільки процес асиміляції іншомовних елементів починається з моменту введення їх у мову перекладачами, доречно сказати кілька слів про техніку перекладу специфічно іноземних найменувань. При перекладі слів і виразів з незрозумілих асоціативним значенням, а також при перекладі найменувань реалій можуть бути застосовані транскрипція, рідше транслітерація, калькування і пояснювальний переклад (передача значення іноземного слова чи словосполучення засобами рідної мови без збереження мотивування і форми).

Може бути також застосований прийом, який є різновидом пояснювального перекладу і калькування - **заміна асоціативного значення** [Виноградов 2001, с. 48].

Варто зазначити, що запозичення в різних мовах по-різному впливають на збагачення словникового складу. У деяких мовах вони не мали такого впливу, що могло істотно вплинути на словниковий склад мови. В інших мовах запозичення в різні історичні епохи мали настільки істотний вплив на словниковий склад мови, що навіть службові слова, як, наприклад, займенники, прийменники, запозичені з інших мов, витіснили споконвічні службові слова. Оскільки жива мова - явище, що постійно розвивається. Приходить щось нове, зникає непотрібне, зайве, тому для вчених, що працюють в галузі лексикології, залишається багато питань, які вимагають вирішення.

Термін «запозичення» є спірним питанням, яке тісно пов'язане з явищем **двомовності або білінгвізму**. Існує багато підходів до визначення поняття «білінгвізм». У. Вайнрах називає білінгвізмом практику поперемінного користування однією особою двома мовами [Вайнрах 1979, с. 29, Weinreich 1953]. Л. В. Щерба розуміє під поняттям білінгвізму здатність тих чи інших груп населення розмовляти двома мовами [Щерба 2004, с. 314-316]. П. П. Нелюбін вважає, що білінгвізм передбачає однакове володіння двома мовами [Нелюбін 2003, с. 125].

Що стосується питання кореляції таких понять, як запозичення і білінгвізм, то необхідно згадати про те, що процес запозичення необов'язково проявляється в умовах білінгвізму. На думку Ж. Багана, для запозичення необхідний мовний контакт, але не обов'язковий білінгвізм. Запозичення як процес здійснюється на соціальному, а не на індивідуальному рівні [Багана 2006, с. 13]. Використання окремим індивідумом в мовленні деякої кількості запозичень з іншої мови не говорить про те, що він володіє цією мовою як білінгв.

Вивчення закономірностей взаємодії мов і питань білінгвізму, як стверджує Л. І. Баранникова, не може бути плідним без урахування фактів інтерференції у всьому різноманітті її прояви [Баранникова 1972, с. 89]. У

лінгвістичному плані інтерференція розуміється як відхилення від норм мови. Це особливий тип впливу однієї мови на іншу, який встановлюється в усній і письмовій мові багатомовного індивіда [Багана 2006, с. 15].

За твердженням Ж. Багана, інтерференція - це складний неспостережний психолінгвістичний механізм, який «спрацьовує» в свідомості білінгва незалежно від його волі і бажання, що виявляється в його мовленні як відхилення від норми рідної або другої мови, так як норми обох мов вступають в складні взаємини, кожна з яких намагається підпорядкувати собі іншу [Багана 2006, с.21].

Причина інтерференції полягає в тому, що операційна структура в різних мовах різна. В процесі формування на нерідній мові мовне висловлювання ускладнюється тим, що при відборі мовних засобів в силу старих міцних навичок оформлення висловлювання спливають номінанти та граматичні правила рідної мови, тобто відбувається накладення двох систем в процесі мовлення, що, в свою чергу, так чи інакше, призводить до інтерференції.

Згідно з У. Вайнрайхом, слід вважати інтерференцією будь-яку зміну в системі мови під впливом іншої мови і, отже, включаємо сюди і лексичні запозичення. Процеси лексичного запозичення представляють собою найпоширеніший і, так би мовити, помітний тип інтерференційних явищ. Це пояснюється багато в чому тим, що лексичні запозичення єдиний вид інтерференції, для якого не є необхідним білінгвізм, і в значній мірі запозичення швидко поширюються в одномовному співтоваристві.

Двомовність та інтерференція як її основний прояв є мало дослідженим явищем у площині когнітивної лінгвістики, що дозволяє аналізувати й інтерпретувати причини її виникнення та механізми реалізації з позицій когнітивно-комунікативного підходу. Отже, лише за умови системного підходу до розгляду низки аспектів вивчення білінгвізму є підстави очікувати

відповідних результатів дослідження, що сприятиме опису явища двомовності, розкриттю сутності процесу породження, сприйняття і розуміння мовлення білінгвів та забезпеченню ефективності міжмовного спілкування.

РОЗДІЛ 2

АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В РОМАНІ ПІТЕРА МЕЙЛА “A YEAR IN PROVENCE” ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

2.1 Особливості використання запозичень у творах Пітера Мейла

Британський письменник Пітер Мейл відомий своїм циклом книг про Прованс. Описуючи улюблену йому місцевість і її жителів, він широко використовує французькі запозичення у своїх творах, особливо в мові персонажів. В 2002 році Пітер Мейл був нагороджений орденом Почесного легіону, вищим знаком відмінності за внесок у французьку культуру.

Методом суцільної вибірки з роману “A Year in Provence” було відібрано 196 випадків вживання французьких запозичень. Основною мовою твору є англійська, а гостьовою мовою - французька. Крім того, зустрічаються одиничні запозичення з іспанської і латинської мов. Діалогічна мова персонажів насичена французькими запозиченнями, так само як і сам текст твору. Розглянемо мовну характеристику персонажів.

Макс Скіннер - біржовий маклер у Лондоні. Втративши роботу, він одержав листа зі звісткою про спадщину в Провансі. Незважаючи на те, що пройшло багато років з тих пір, як він проводив свої шкільні канікули в дядька, його знання французької мови активізуються при поверненні в країну. За словами Макса, розмова іноземною мовою подібна їзді на велосипеді, варто тільки згадати. Його можна охарактеризувати як білінгва.

Такі герої, як Фанні, Клод Рассел, Мадам Паспарту, живуть у Франції й мають мінімальні знання англійської мови. Чарлі Уїлліс, Крісти розмовляють на англійській мові й, навпаки, слабо розуміють французьку. Жан-марі Фіцджеральд і метр Озе й Макс Скіннер є білінгвами. Мовне розмежування персонажів створює цікаву динаміку, що проявляється в їхнім спілкуванні. Автор використовує особливий літературний прийом, що сприяє створенню образності твору. Персонажі розмовляють англійською мовою, активно використовуючи французьку, тоді як мовна характеристика деяких персонажів дозволяє думати, що насправді бесіда ведеться на французькій, читачеві ж здається, що комунікація відбувається гостьовою мовою завдяки французьким запозиченням.

Розглядаючи основні прагматичні функції французьких запозичень, ми опираємося на класифікацію Г. Н. Чиршевой, яка виділяє наступні функції для білінгвальної мови: адресатну, езотеричну, предметно-тематичну, фатичну, самоідентифікації, металінгвістичну, декоративну, емоційну, впливу, емфатичну, функцію економії мовних засобів [Чиршева 2004, с. 125].

Звернемося до найпоширеніших з них - предметно-тематичних запозичень. Дана функція реалізується при використанні власних імен, географічних місць і реалій, переданих за допомогою французької мови.

*“If you want to pull rank, you call them boutique wines, or **haute couture** wines. Small vineyards, small production, seriously big prices. **Le Pin** is probably the best known at the moment. Five thousand pounds a case, sometimes more. And that’s wine you won’t be drinking for years. Not bad if you’re the one growing the grapes, is it?”* [Mayle 1991, p. 19].

*«Більш нахабніші називають ці вина бутіковими або «від кутюр». Невеликі виноградники, малий обсяг продукції, високі ціни. Зараз, мабуть, найвідоміше з них - це «**Ле Пен**». Ящик розкуповують за п'ять тисяч фунтів, а то і більше. Таке вино кожен день не п'ють. А виробник в шоколаді, вірно?»*

У запропонованому прикладі словосполучення *haute couture* (високого сорту) як культурна реалія вживається білінгвами французькою мовою. Чарлі використовує також французьку назву вина *Le Pin* для того, щоб передати специфіку країни, що є предметом їх розмови.

Наступна функція – фатична. Вона використовується для встановлення й підтримки контакту (наприклад, за допомогою кліше вітання й прощання). *“Oh God.” Charlie went over to the car, waving his hands in what he hoped were apologetic gestures. “Pardonnay, pardonnay. Frightfully sorry”. And with that, he backed the Mercedes out of the square, narrowly missing a trestle table and the café dog as he went [Mayle 1991, p. 25].*

«О Боже». Чарлі поспішив до машини, розмахуючи руками в знак очевидного, як він вважав, каяття. «Pardonnay, pardonnay. Дуже вибачаюся». Продовжуючи вибачатися, він заднім ходом вирулив з площі, дивом не зачепивши дерев'яний стіл і блукаючого поряд собаку.

У цьому випадку Чарлі встановлює контакт із місцевими жителями, вибачаючись за незручності, заподіяні його машиною. При цьому він помиляється й приносить вибачення на неідеальній французькій, що звертає увагу читача на мовну компетенцію героя.

Чарлі вдає себе за білінгва, при цьому в його мові часто зустрічаються помилки, що є розповсюдженою проблемою для людини, яка володіє двома мовами. Уникнути цього можна тільки завдяки ідеальному володінню обома мовами та постійному перебуванні в країні, де друга мова білінгва є офіційною [Williams, Snipper 1992, p. 56].

Автор підкреслює свою національність та знання мови й культури. *“Oh, I’m sure we could” – Charlie was cut short by Christie’s elbow in his ribs, but recovered himself admirably – “that would be great. Do you know, I was down in Cannes once – this was years ago, before my French had improved – and I ordered the only thing I thought I recognized on the menu, something called an*

omelette norvégienne. And I asked for some French fries to go with it. The buggers gave it to me, too. They never told me it was a pudding” [Mayle 1991, p. 30].

« Ні-ні, я впевнений, ми самі» - почав було Чарлі, але Крісті тицьнула його ліктем в бік, і він одразу ж схаменувся – «Чудово! Знаєш, одного разу я їздив в Канни - давним-давно, ще до того, як більш-менш вивчив французьку, - і знайшов там в меню єдину страву, назву якого мені вдалося зрозуміти: *omelette norvégienne*. А до нього попросив ще смаженої картоплі. Ці негідники принесли мені все, що було замовлено. І навіть словом не натякнули, що я замовив десерт, а до нього – картоплю».

Чарлі, переходячи на французьку мову, підкреслює своє знання мови, тому що він перебуває в Провансі в момент розмови й розповідає історію, що відбулася з ним у Каннах.

“*Quel bouquet,*” he murmured, just loud enough to be heard. The buyers maintained an appropriately reverent silence; they might have been observing a man lost in prayer. “**Bon**”. [Mayle 1991, p. 46].

«**Який букет,**» - пробурмотів він, настільки голосно, щоб його почули. Покупці виявляли пристойно шанобливе мовчання; вони могли спостерігати за людиною, загубленою в молитві. «**Bon**».

Фіцджеральд розмовляє англійською з покупцями вина, і йому легше виразити емоції рідною мовою. Вигук *bon* (добре) і словосполучення *quel bouquet* (який букет) передають емоції героя.

Адресатна функція реалізується в зверненнях для створення привабливої атмосфери спілкування, а також для залучення уваги співрозмовника.

*The Frenchman smiled. “What an eye you have, **Monsieur** Chen”* [Mayle 1991, p. 48].

Француз посміхнувся. «Який ви проникливий, містер Чен».

У цьому прикладі використовується французьке слово *monsieur*, як звертання. Ділова бесіда між покупцями ведеться на англійській мові, однак при розмові про французькі вина персонажі вживають форму ввічливості, що зближає їх між собою й з темою діалогу.

The half smile on Fitzgerald's face grew broader. "You are kind enough to flatter me. But soon, I think you will be surprised, even étonné. Permit me" [Maule 1991, p. 61].

Фіцджеральд широко усміхнувся. «Ти достатньо добрий, щоб підлещувати мені. Але незабаром, я думаю, ти будеш здивований, навіть дуже здивований. Дозвольте мені».

У представленому уривку Фіцджеральд, розмовляючи із Чарлі, набиває ціну вина, яке він продає, акцентуючи увагу на чудових якостях напою й обіцяє, що покупець буде вражений, коли його спробує. Французькі запозичення наприкінці речення використовується для посилення впливу даної фрази на співрозмовника.

*Charlie had turned away from Max to resume his efforts to pass on to the Roussels some of the basic curiosities of the English language. "There is no sex in English, you see," he was saying, "no **le** and **la**, which makes life much easier. **Plus facile**"* [Maule 1991, 67].

*Чарлі відвернувся від Макса, щоб відновити свої зусилля, щоб передати Руселю деякі основні курйози англійської мови. «В англійській немає роду, розумієш, - казав він, - ні тобі артиклів **le la**, які роблять життя легшим. **Набагато легшим**».*

У розглянутому реченні Чарлі пояснює Расселу, що в англійській мові не існує роду й артиклів іменників *le* і *la*, що вказують на рід, і це спрощує життя.

*“Do you think I might take that opened bottle of the 2000 with me? I'd like to have the taste fresh in my mouth when I make the call tonight. It would give an extra **je ne sais qui** to my recommendation”. “**Quoi**,” said Fitzgerald, unable to resist correcting the foreigner adrift in his language. “By all means. Let me find you a cork” [Mayle 1991, p. 69].*

*«Як думаєш, я можу взяти ту відкриту пляшку 2000 року? Я б хотів відчутти свіжий смак в роті, коли буду розмовляти ввечері. Це дало б мені змогу сказати більше, **je ne sais qui**, ніж потрібно». «**Quoi**», - сказав Фіцджеральд, не маючи змоги припинити виправляти іноземця на своїй мові. «У всіх сенсах. Дозвольте знайти вам пробку».*

У цьому реченні наводиться приклад французького стійкого виразу *je ne sais quoi*, яке намагається вжити Чарлі, але він робить помилку.

Розглянемо французькі запозичення, які використовуються для створення ефекту комунікації гостьовою мовою, які, як правило, супроводжуються додатковими функціями. У дійсності комунікація в наступних прикладах відбувається французькою мовою, але для читачів герої говорять англійською мовою. Звертаючи увагу на мовну характеристику героїв, можна зробити висновок про те, що вони можуть розмовляти тільки рідною мовою.

Специфічні назви блюд (конфі з качки й тулузькі сосиски) передаються мовою оригіналу, тому що є місцевими реаліями.

*“**Peuchère!** How can you support the sun without a hat?” asked Madame Passepartout as she emerged from the kitchen, finger wagging. “Do you want grilled brains?” [Mayle 1991, p. 54].*

*«**Peuchère!** Як ви ходите під сонцем з непокритою головою?» запитала Мадам Паспарту виходячи з кухні. «Ви хочете зваритися під тим сонцем?»*

Вигук *reuchère!* (як це так!) виражає здивування. Емоції легше передавати рідною мовою, що й робить мовець.

She slid the folder across the table. “Voilà. That's all. No more disagreeable surprises, I promise you” [Mayle 1991, p. 47].

Вона передала папку через стіл. «Voilà. Більше ніяких неприємних сюрпризів. Я обіцяю»

Наталі розмовляє з Максом французькою. За допомогою прислівника *voilà* зроблений акцент на переданій інформації, підкреслюється її важливість.

“Monsieur Max! Mademoiselle! Welcome!” He was clearly rather taken with Christie's outfit, lingering with exaggerated gallantry over her hand as he gave her bosom a surreptitious appraisal [Mayle 1991, p. 58].

«Монсьє Макс! Мадемуазель! Ласкаво просимо!» Він, очевидно, був достатньо захоплений нарядами Крісті, з перебільшеною галантністю беручи її під руку, таємно оцінюючи її бюст».

Рассел вітає гостей, адресатна функція реалізується в звертаннях *monsieur, mademoiselle*.

“You know what they say? The English murder their meat twice: once when they shoot it and once when they cook it. Drôle, n'est- ce pas?” [Mayle 1991, p. 70].

«Знаєш, що вони говорять? Англійці дві вбивають м'ясо: вперше, коли стріляють, а вдруге, коли готують його. Смішно, чи не так?»

Для того щоб підтримати контакт зі співрозмовником, Рассел використовує вираз: «Смішно, чи не так?»

“I borrowed this from an acquaintance in the village who is très anglophile,” said Madame Passepartout, who was showing Max the wonders she

had achieved in what was to be Charlie's bedroom. "It will make your friend feel instantly at home. Regard the dogs." She pointed to the bedside table [Mayle 1991, p. 72].

*Я позичила це у знайомого у селі, який до того ж **страшний англофіл**», сказала мадам Паспарту, яка показала Максу цікавості, в спальні Чарлі. «Це допоможе вашому товаришу почувати себе як у себе вдома. Щодо собак». Вона показала столик біля кровати.*

Мадам Паспарту використовує французькі запозичення, тому що вона прагне показати своє знання англійської культури, вітаючи англійця в будинку.

She caught him looking at her, and came over to his table, smiling. "Alors, vous avez choisi?" She sat down opposite him, pad and pencil at the ready, and leaned forward to take his order [Mayle 1991, p. 75].

*Вона відчула його погляд на собі і, посміхаючись, підійшла до столика. «**Отже, ви зробили свій вибір?**» Вона присіла навпроти нього, тримаючи наготові блокнот з олівцем, і нахилилась до нього, щоб прийняти замовлення.*

Фанні виголошує: "Alors, vous avez choisi?" («Отже, ви зробили свій вибір?»), спонукаючи відвідувача зробити замовлення.

"Chapeau, Philippe. You did very well. And now I think we deserve to indulge ourselves". Fitzgerald barely had time to raise his hand before there was a flurry of waiters at his shoulder [Mayle 1991, p. 76].

*«**Знімаю капелюх**, Філіп. Ви добре попрацювали. І думаю, ми заслуговуємо на гарний відпочинок». Фіцджеральд ледве встиг підняти руку, перш ніж через його плече вилився шквал води.*

Фіцджеральд виголошує слово *chapeau*, однак тут мається на увазі французька ідіома *tirer son chapeau*, що означає визнання чиеїсь переваги (зняти капелюх у знак поваги).

Результати аналізу творів про Прованс показують, що французькі запозичення, відображають мову персонажів, виконують вісім прагматичних функцій: предметно-тематичну, фатичну, самоідентифікації, емоційну, адресатну, емфатичну, металингвістичну, цитатну.

Таким чином, мова персонажів насичена французькими запозиченнями, що виконують різні прагматичні функції. Встановлено, що використання французьких запозичень у мові персонажів залежить від мовної компетенції героя, місця бесіди, мети розмови, і навіть від його емоційного стану. Найпоширенішою функцією є предметно-тематична, що закономірно, тому що дія роману відбувається у Франції, й автор використовує безліч слів-реалій даної культури.

Особливістю твору можна вважати поділ персонажів за володінням французькою або англійською мовою й наявність персонажів-білінгвів серед них. Крім того, характерною рисою твору є класифікація французьких запозичень за виконаними функціями на дві групи: французькі запозичення для комунікації, що використовуються для створення ефекту гостьової мови (французької); французькі запозичення, що передають живу мову персонажів (у діалогах на англійській мові). Щоб не дати читачам забути про це й відобразити місцевий колорит, автор використовує французькі запозичення, що виконують особливу художню функцію, створюючи образність твору. Можна сказати, що Мейл створює енциклопедію життя в Провансі й самого Провансу - мови, традицій, менталітету й світосприйняття, навіть традиційної кухні.

У створеному Мейлом міфі Провансу примітним є й образ автора - оповідача історії або головного героя. Це «чоловічий голос» іноземця, який

мабуть саме тому бачить більш яскраві картини й образи, зауважує щось, що трохи стерлося й приїлося у свідомості представників місцевої (своєї) культури й сприймається як щось повсякденне. До того ж, багато його романів носять автобіографічний характер. Наприклад, один з його героїв - Саймон Шоу («Готель Пастис»), що розчарувався у всьому і страшно утомлений від роботи в престижному рекламному агенстві в Лондоні, іде з агенства й приїжджає на південь Франції, у Прованс. Або ще один головний герой роману - молодий і симпатичний англієць Луціано Беннетт, який залишає набридливий рекламний бізнес у Лондоні й прагне поселитися в Провансі, прагнучи до життя в «сільському раю» у південній провінції («Пригода на мільйон»).

Те ж саме зробив Пітер Мейл - він збіжав від цивілізації у французьку провінцію в 1975 році. До цього Пітер Мейл проробив 15 років у рекламній індустрії й на особистому досвіді знав її систему та не завжди чесну конкуренцію. В інших травелогах Мейла про Прованс розповідь ведеться від першої особи, і головним героєм романів, таким чином, виступає сам автор. Роман «Рік у Провансі» є майже повністю автобіографічним.

2.2 Аналіз та класифікація запозичень у романі Пітера Мейла “A Year in Provence”

Проведений аналіз показав, що жанрова специфіка визначає мовні та мовленнєві особливості досліджуваного тексту, які можна охарактеризувати як певні типологічні маркери. Серед таких домінуючих текстових ознак

виділяються іншомовні компоненти (як за номінативною, так і за алюзійною функціями).

Типологія французьких та не лише французьких елементів у тексті твору різноманітна. Для ілюстрації текстової насиченості таких одиниць розглянемо кількісний та якісний розподіл варваризмів, власне французьких запозичень та лексем для позначення різних видів національних та культурних реалій.

Це досить високий показник для інформативно-розважального жанру. Однак вибрані автором іншомовні елементи, як правило, легко розшифровуються читачем або супроводжуються англійським поясненням або еквівалентом. Вони використовуються автором - без помітних переваг - як у дискурсі персонажів (що цілком характерно для описів іноземців у подорожах), так і в авторському мовленні.

Французькі запозичення виконують дві типові функції в тексті - вони створюють і передають місцевий національний колорит і вказують на те, що всі діалоги між автором та його героями - жителями Провансу (сусідами, будівельниками, чиновниками, рестораторами, купцями та незнайомцями) ведуться виключно французькою мовою. Серед особливостей форенізмів в тексті твору ми також відзначаємо авторське використання графонів, тобто графічну імітацію вимови в провансальському діалекті, наприклад: «*Vieng. Je revienng*» [Корнилов 2015, с. 55]. Окрему групу складають одиниці іноземних мов, що входять до системи англійської мови. Їх менше, але вони мають подібне прагматичне навантаження, як форенізми (риси, звичай, фраза, характерні для іноземної країни чи мови) [Кристал 2001, с. 47].

Окрім відомих запозичень, поряд з такими лексемами як *champaign*, *safe*, автор інтенсивно використовує французькі слова, що увійшли до англійської мови, але повністю або частково зберегли французький правопис / або вимову. Вони реєструються в англійських словниках як асимільовані

запозичення або частково асимільовані варваризми, такі як *restaurant, boutique, foie gras, coiffure, croissant, mayonnaise* тощо. Як правило, варваризми мають синонімічні еквіваленти в англійській мові. Таким чином, вибір автора на користь такої лексики замість англійських відповідників здається не випадковим, а навмисним для відтворення французького колориту, що виблискує навіть у графіці тексту, ще більше сприяючи зануренню читача в мовне та культурне середовище Провансу.

Французькі запозичення: *Madame, Monsieur, gendarme, Grand Prix, Mistral, Citroën, Tour de France*) інколи набувають семантико-функціональних властивостей, що притаманні алюзії, тобто можуть вважатися інтертекстуальними елементами. Це відбувається тому, що смислова складова твору Мейла формується через своєрідний діалог – міжтекстовий та міжмовний, через переплетення британської та французької культур у цілому.

Інтертекстуальними, а у певних контекстах й прецедентними, можна вважати і деякі з численних топонімів (*Nice, Saint Tropez, "Le Chicago de Provence"* - про місто *Cavaillon*). Топоніми – категорія власних назв (назви місцевості, населеного пункту, регіону, тобто будь-яка географічна назва), що включає у собі значний культурний компонент [Суперанская 1985, с. 19].

Далі розглянемо приклади антропонімів (*André Courrèges, Cardin, Brigitte Bardot*). Антропонім – це власне ім'я людини (може бути ім'я по-батькові, прізвище чи прізвисько або псевдонім) [Бевзенко 2006, с. 29]. У романі ми можемо бачити приклади таких явищ, як фітоніми - власна назва будь-якої рослини (*vine, vineyard, truffe, the almond tree*) та хрематонімів - назв об'єктів матеріальної та духовної культури (*Châteauneuf-du-Pape, a Peugeot, a Gauloise, Ruger. 44 Magnum, a Citroën, le Globule, Vogue*) [Торчинський 2008, с. 12-15].

Оскільки вони потенційно автономні у смисловому плані, мають ярко виражені національно-специфічні конотації та в межах тексту функціонують як засіб активізації важливої інформації шляхом апеляції до «культурної пам'яті» читача (по суті інтернаціонального). Вони не тільки виконують свої «прямі» функції, як маркери пізнавально-документальної спрямованості будь-яких травелогів, але й слугують засобом створення насиченого культурологічного простору у тексті. Травелог потребує викликати певну читацьку реакцію, змусити його зануритися у країну, яку описує автор [Campbell 2002, p. 97].

Необхідно окремо виділити величезну за обсягом групу «кулінарних» найменувань (назв страв, їх інгредієнтів, вин, ресторанів та кав'ярень). На підтвердження тези автора про те, що їжа займає особливе (майже центральне) місце у житті французів, ми знаходимо у “*A Year in Provence*” цілий каталог різноманітних страв, багато з яких притаманні тільки Провансальській кухні. Їх назви (деякі з них є за мовним статусом одночасно форенізмами та екзотизмами, як наприклад, *tapenade* – провансальське блюдо з каперсів, маслин та анчоусів) також є помітними лінгвокультурами, що виконують відповідні функції у тексті травелогу П. Мейла.

Отже, Прованс та люди Провансу, природа, побут та різноманітні традиції Півдня Франції яскраво постають перед очима читачів. Саме завдяки численним французьким дискурсивним маркерам (вигукам, прислівникам та прикметникам, розмовним ідіоматичним вставкам – *Voilà, Bon, Formidable, Normalement, Naturellement, Merde!, Par contre, Bonjour, C'est logique, Comme d'habitude, J'arrive!, Allez!, Evidemant, C'est normal, C'est vrai, Non, Mais oui, C'est la vie, Courage!, Attention!, Chut!* тощо), якими рясніють діалоги, читач має змогу ніби почути та відчути мелодику французького спілкування в цілому та своєрідність багатослівних та жвавих розмов провансальців зокрема, наприклад: *I knew what his first words would be. “Oh là là”* [Mayle 1991, p. 32]. *Я знав, якими будуть його перші слова. «Oh là là».*

Читач починає швидко звикати до звучання місцевої мови, до реалій сільського життя, до їжі та розваг, занурюється у *місцевий* простір та навіть час, який переживається по-своєму жителями французької провінції. Ось як, наприклад, з гумором та легкою іронією П. Мейл описує проведення часу у Провансі: *We learned that time in Provence is a very elastic commodity /.../. Un petit quart d'heure means sometimes today. Demain means sometime this week. And the most elastic time segment of all, une quinzaine can mean three weeks, two months, or next year, but never, ever does it mean fifteen days* [Mayle 1991, p.78].

Ми дізналися, що час у Провансі є дуже розтяжним поняттям /.../. Un petit quart d'heure означає мабуть сьогодні. Demain означає десь цього тижня. І більш розтяжним часовим проміжком з усіх є une quinzaine, котрий може означати три тижні, два місяці або наступний рік, але ніколи, ніколи це не означає п'ятнадцять днів.

Крім вдалого використання автором такої лексики, велику роль у створенні своєрідної прагматики твору (яка і є в основі його популярності) відіграє стилістична складова його художньої структури, його неповторна гумористично-іронічна тональність. Гумор Мейла тісно переплітається з іронією та самоіронією у різноманітних описових контекстах. Особливо яскраво описує Мейл численні людські слабкості, недоліки та ексцентричності (пристрасть до хорошої їжі, різноманітні дивацтва та професійні звички місцевих жителів). Але іронія автора має не гостру, а м'яку, гумористичну тональність, яка часто реалізується за допомогою гри слів, що присутня на всіх рівнях у тексті твору, в тому числі й на інтерлінгвальному, наприклад: *There was a crack, and the truck tilted backwards. A pungent and unmistakable smell filled the air. The driver got out to inspect the damage and said, with unconscious accuracy, the single most appropriate word for the occasion. "Merde!"* [Mayle 1991, p. 81].

Щось тріснуло, і вантажівка нахилилася назад. Їдкий і безпомилковий запах наповнив повітря. Водій вийшов, щоб оглянути пошкодження, і з

несвідомою точністю сказав одне найбільш відповідне слово для цієї події. «*Чорт забирай*». Декодування подвійного значення цього французького вульгаризму можливо тільки завдяки наступному англійському поясненню.

Оскільки ключовою для книги-культурологічного путівника є тема їжі та культури приготування та вживання їжі у Франції та Провансі, яка описується автором як свого роду національна пристрасть, П. Мейл (навмисно чи інтуїтивно) часто вибирає для своїх каламбурів та метафор гастрономічну за семантикою лексику, в тому числі й екзотизми, наприклад: *The Michelin* (a guide book to restaurants) ... is confined to the bare bones of prices and grades and specialties. *Gault-Millau* gives you the flesh as well. It will tell you about the chef... [Mayle 1991, p. 39].

Мішлен (путівник по ресторанах)... обмежений тільки цінами, сортами та спеціалізаціями. *Го-Мію* також дарує вам плоть. Це розповість вам про шеф-кухаря...

Отже, інформативно-культурознавча складова прагматики твору Пітера Мейла пояснює високу насиченість мовленнєвої структури тексту французькою та запозиченою з французької мови лексикою, яка має різне функціональне навантаження. Завершуючи знайомство з книгою Мейла, читач разом із автором може впевнено заявити, що він теж пройшов такий самий шлях адаптації, полюбив та почав розуміти жителів Провансу. І цьому значно сприяє, крім інших чинників, майстерне використання автором іншомовних елементів, у тому числі – з національно-культурною семантикою.

Переважну більшість запозичень становлять іменники. Це назви, безпосередньо пов'язані з життям та побутом людини: одяг, транспортні засоби, установи, предмети побуту, різні категорії людей. Знаходимо невелику кількість прикладів абстрактних іменників та термінів. Менше прикладів запозичень спостерігаємо серед інших частин мови. Вони також

відносяться до когнітивних категорій, які пов'язані з поняттям «людина». Це якісні прикметники, що передають настрій, характер, стан людини, а також дієслова, що описують дії героїв. Отже, лексика творів Пітера Мейла про Прованс значною мірою відображає загальну мовну ситуацію того періоду.

2.3 Роль та значення французьких запозичень у романі “A Year in Provence” Пітера Мейла та способи їх відтворення в українському перекладі

Функціональний дуалізм англійської мови, тобто її здатність переорієнтуватися в область іншомовної культури, і найбагатші лінгвістичні ресурси дозволяють їй співіснувати з іспанською, італійською, голландською та іншими культурами. Однак пари англійська мова - французька культура займає особливе місце. Багато британців уже не співвідносять такі слова, як *government, parliament, restaurant, comfort, parent* із країною їх походження, Францією, - ці слова повністю асимілювалися. Ніяка інша культура не представлена в британському варіанті англійської мови такою кількістю трансплантатів, тобто прямих запозичень, як французька. Наприклад, такі одиниці як *brioche, café, croissant* входять в англійську мову без змін [Bogaards 2004, p. 45].

У книзі Пітера Мейла “A Year in Provence” автор розповідає про свої враження від життя в Провансі, про місцевих звичаї, кухню, погоду й багато іншого. Усі події в книзі описані так барвисто й емоційно, що її називають романом, проте, тут повністю відсутня художня вигадка. Тому, наше

дослідження полягало у виявленні самих продуктивних засобів зовнішньо-культурної номінації на прикладі художньо-публіцистичного типу тексту, «де на перший план виходить авторський початок: від невеликої статті до цілої книги», а переважаюча в тексті когнітивна інформація подається відповідно до світогляду й позиції автора.

При цьому ми говоримо про прямий міжкультурний діалог, у ході якого створюється оригінальний текст, коли автор сам вирішує, які лексичні, граматичні й стилістичні засоби йому використовувати.

В. В. Кабакчі пропонує розділяти культури на «внутрішні» і «зовнішні», а культурно-специфічну лексику на, відповідно, ідеоніми (слова, що позначають специфічні елементи внутрішньої культури) і ксеноніми (слова, що позначають специфічні елементи зовнішніх культур) [Кабакчи 1998, с. 68].

Найпродуктивнішим засобом формування ксенонімів у творі Пітера Мейла є запозичення, причому істотну частку займають трансплантати, які характерні для самих різних тематичних груп культурно-специфічної лексики. Наприклад, топоніми:

“Welcome to the Cote d'Azur” [Mayle 1991, p. 117].

«Вітаємо на Лазурному березі».

“Buying a loaf of bread was an expedition that lasted almost two hours - to Menerb and back, without seeing a single vehicle” [Mayle 1991, p. 26].

«Купівля буханця хліба було експедицією, яка тривала майже дві години - до Менерба і назад, не побачивши жодної машини».

Кулінарні запозичення:

“...we were for Nîmes and Aries and Avignon, for the flamingoes of the Camargue and the bouillabaisse of Marseilles” [Mayle 1991, p. 101].

«...недалеко до Німа, Арля і Авіньйона, до Камарга з його рожевими фламінго і до Марселя з його **буйабесом**»

“...*the peasant and his friend celebrate with a huge lunch, the main course of which is **Charlemagne**, turned into a delicious **coq au vin***” [Mayle 1991, p. 52].

«...селянин та його друг святкують величезним обідом, основна страва якого - **Карл Великий**, перетворена на смачне блюдо **петух у вині**»

Назви ресторанів:

“*I retreated in the face of such withering contempt for my national cuisine, and left him to get on with the floor and dream of his next visit to **Bocuse***” [Mayle 1991, p. 132].

«*Я відступив перед таким в'янучим презирством до своєї національної кухні і залишив його, щоб він продовжував роботу і мріяв про свій наступний візит до **Бокузи***»

Імена відомих діячів культури:

“...***Brigitte Bardot** has bought a house in Roussillon*” [Mayle 1991, p. 152]

«...***Бріджит Бардо** придбала будинок у Руссійоні*»

“*An **Yves Montand** song on the radio fought a losing battle...*” [Mayle 1991, p. 76].

«*Пісня **Іва Монтана** на радіо вела програшний бій...*»

Автор не боїться вводити трансплантати, що пояснюється винятковим історичним місцем французької культури й французької мови в британській мовній картині світу. Згодом читач із легкістю зможе замовити в ресторані будь-яке національне блюдо, підтримати елементарний діалог при спілкуванні з місцевими жителями або запитати, як пройти до того або іншого місця у Франції.

У книзі “A Year in Provence” можна зустріти як класичну французьку мову, так і провансальський діалект (наприклад, “Bieng. Je reviang demaing”). Іншомовні фрази нерідко супроводжуються паралельною подачею тієї ж самої інформації англійською мовою (“*Même sous un rayon de lune*” he said, *shuddering with mirth*, “even a moonbeam makes them pink”), [Maule 1991, p. 78], що перекладається як «**навіть під місячним сяйвом**». Іноді їх зміст можна відновити з контексту, а іноді вони й зовсім не мають потреби в якому-небудь поясненні, тому що вони стали ідіоматичними фразами, які використовують люди по усьому світу (“*Next year his prices would be higher. C'est la vie*”) [Maule 1991, 178]. Кількість подібних прикладів досить велика. При цьому певної практичної функції вони не несуть. Проте виконують дуже важливу для художньої публіцистики функцію стилізації тексту.

До того ж автор звертається до інших засобів використання французьких запозичень, наприклад, калькування, щоб не перевантажувати без необхідності текст, і створити баланс для полегшення сприйняття тексту широкою аудиторією. Тим більше, що багато кальок добре освоєні англійською мовою і відразу ж співвідносяться зі своїм ідіонімом-прототипом, наприклад:

“...*I could see him as a drill instructor in the Foreign Legion*”
[Maule 1991, p. 108].

«...*Я міг бачити його інструктором з навчання в Іноземному легіоні*»

“...*I had committed recently against the Fifth Republic*”
[Maule 1991, p. 165].

«...*Я нещодавно боровся проти П'ятої республіки*»

У своїй книзі Пітер Мейл досить докладно розглядає гастрономічну тему. Більшість кулінарних ксенонімів, особливо тих, які являють собою

складні найменування, передані за допомогою гібридних утворень, наприклад:

*“These were mere preliminaries, the chefs limbering-up exercises before attacking the sirloin of **Charolais beef en croute**”* [Mayle 1991, p. 99].

*«Це були лише попередні етапи, проби шеф-кухарів перед тим, як приступити до яловичини **Шароле в тісті**»*

*“...and bearing jars of homemade rabbit **pâté**”* [Mayle 1991, p. 102].

*«...з банками домашнього кролячого **паштету**»*

Запозичення домінують у всіх тематичних групах: ономастиці, побутових і асоціативних ксенонімах суспільного життя. Далі впливають кальки й гібридні ксеноніми, які вводяться автором для того, щоб зробити текст більш доступним для сприйняття.

У творі Пітера Мейла “A Year in Provence” також зустрічається багато кальок. Калькування – запозичення, при якому запозичується з іноземної мови та чи інша частина слова. При калькуванні виразу використовуються синтаксичні структури мови перекладу, привносячи в нього нові експресивні елементи, іншими словами це буквальний переклад, коли частини слова або фрази замінюються дослівними відповідниками в мові перекладу [Крысин 1996, с. 32].

Описовий переклад є найбільш вдалим засобом перекладу запозичення. Вибір одного з декількох можливих варіантів залежить від рівня підготовленості читача, використання українського відповідника або описового перекладу полегшує розуміння, але подовжує фразу. Ми багато разів використовували термін «описовий переклад». Нам здається необхідним трохи розкрити значення даного терміна. Цей засіб передачі безеквівалентної лексики полягає в розкритті значення лексичної одиниці за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки

явища, позначуваного даною лексичною одиницею, тобто за допомогою її дефініції (визначення) [Корунець 2000, с. 89]. Описовий переклад полягає в передачі значення іноземного (англійського, французького) слова за допомогою більш-менш поширеного пояснення.

Описовий переклад може бути використаний як для пояснення значення слова в словнику, так і при перекладі слів, які не мають безпосередніх еквівалентних лексичних одиниць в конкретному тексті. Характер описового перекладу, що використовується в контексті, дуже рідко повністю відтворює переклад-пояснення ізольованого слова [Bassnett 2014, p. 145]. Дане пояснення може бути або дуже коротким, або дуже довгим, але воно, як правило, коротше розгорнутого пояснення в словнику. Нерідко перекладачеві доводиться вдаватися до описового перекладу не тому, що англійське слово не має відповідників в мові перекладу, а через особливості вживання цього слова в контексті.

Описовий переклад передає значення слова за допомогою цілої фрази. Неважко помітити, що описовий переклад, хоча і розкриває значення вихідної безеквівалентної лексеми, має досить серйозний недолік, адже він зазвичай виявляється досить громіздким. Тому, хоча він і є звичайним засобом передачі значення безеквівалентної лексеми в двомовних словниках, при перекладі текстів, особливо художніх, його застосування не завжди виявляється можливим, як і застосування транскрипції і калькування. Часто перекладачі вдаються до поєднання двох прийомів - транскрипція або калькування і описовий переклад (як уже зазначалося вище), подаючи останній в виносці або в коментарі [Toury 2012, p. 69].

З одного боку, при перекладі даного твору, перекладач зіткнувся з багатьма виразами і словами, які автор залишив у чистому французькому вигляді. Але з іншого боку, в творі є безліч французьких запозичень, які вже закріпилися в англійській мові і стали вживаними в щоденній мові і в певних колах.

У творі ми постійно стикаємося з культурних закладів, іменами великих артистів і багато іншого. Безсумнівно, досить складним для перекладача є завдання перекладу імен з мови оригіналу, так як Пітер Мейл залишає імена французькою мовою. На даному етапі можна розглянути більш детально метод транскрипції або ще його називають способом транскрибування. Ми знаємо, що провідним способом в сучасній перекладацькій практиці є транскрипція. Так, традиційна передача на українську мову англійського прізвища змушує застосовувати точний переклад. Цей спосіб застосовується при передачі іншомовних власних назв, географічних назв і назв різного роду компаній, фірм, пароплавів, готелів, вивісок, оголошень, газет, журналів і т. і. Транскрипція широко застосовується при передачі реалій, особливо поширена в суспільно-політичній літературі і публіцистиці як перекладної, так і оригінальної, але яка описує життя і події за кордоном.

Безсумнівно, твір Пітера Мейла “A Year in Provence” містить багато французької лексики, іншими словами запозиченої, і перед перекладачем стоїть складне завдання перекласти ці запозичені слова. Дуже складно перекладати запозичення з мови, якою не володієш. Ми не можемо констатувати той факт, що перекладач знав французьку мову. Тому в багатьох моментах автор вважав використання дескриптивного способу перекладу найбільш ефективним, незважаючи на його громіздкість.

Характерною орфографічною рисою французької мови є німі кінцеві голосні. Це можна простежити на прикладі слова *tranquil* (фр. *tranquile*):

“*She found herself able soon to consider Tom and her feeling for him with a tranquil mind*” [Mayle 1991, p. 188].

«Незабаром вона виявила здатність **спокійно** розглянути Тома та її почуття до нього»

Слово *tranquil* прийшло в англійську мову з французької мови в XV столітті. Утворилося від французького іменника *tranquillité*, яке має значення «спокій, мир, тиша». Пізніше з'явився прикметник, утворений від іменника, який мав значення «*тихий, спокійний, заспокійливий, безтурботний*», і на французькій мові виглядає як *tranquille*. Дане слово широко вживається як в англійській, так і в українській мовах, і має те ж саме значення.

Розглянемо приклад словосполучення *chef de train*.

*“To her consternation she found when they got to Paris that nothing seemed to be known about her, and the **chef de train** told her that every sleeper was engaged. The only chance was that someone should not turn up at the last moment”* [Mayle 1991, p. 36].

*На превеликий жаль, на вокзалі в Парижі, судячи з усього, нічого про це не знали, і **chef de train** сказав їй, що спальні місця зайняті всі до одного, хіба що їй пощастить, і хто-небудь в останній момент запізниться.*

По-перше, перекладач з'єднав два речення оригіналу в одне. І, по-друге, він скористався дескриптивним способом перекладу запозиченої лексики. На наш погляд, метод калькування або його ще називають дослівним переклад, був би більш доречним, це дало б можливість позбутися зайвих або додаткових зносок, які не є економічними, зважаючи на це, саме це запозичення можна було б перекласти інакше - методом калькування: *chef de train* – *начальник поїзда*, і варто було б застосувати такий спосіб при перекладі твору. Словосполучення *начальник поїзда* широко вживається в українській мові і непотрібно використовувати будь-які пояснення його значення. Тому перекладач вважав найбільш вдалим використання дескриптивного способу перекладу і зробив такий вибір.

У наступному прикладі ми більш детально розглянемо словосполучення *chemin de fer*. При виявленні цього запозичення *chemin de fer* ми використовували орфографічний критерій: наявність слів, які повністю

зберегли французьку орфографію або вимову, зокрема, буквосполучення -ch. Французьке слово *chemin de fer* перекладається як «залізниця», але в контексті твору мова йде не про залізницю, а про якусь гру.

Таким чином, перекладач вважав за потрібне залишити запозичення без змін, так як воно виглядало в оригіналі, використовуючи комбінований спосіб перекладу запозиченої лексики, транслітерацію з дескриптивним способом перекладу. Стає зрозуміло, що без використання дескриптивного способу, непідготовленому читачеві буде складно зрозуміти про що йде мова, і використовуючи дескриптивний спосіб, ми спрощуємо задачу читачеві, додаючи виноски. Крім дескриптивного способу був використаний спосіб транслітерації. Французьке слово *chemin de fer* було перекладене за допомогою транслітерації, і отримало назву азартної карткової гри *Шмен-де-фер*. Це не єдина карткова гра, яка зустрічається в дослідженому творі.

У наступному прикладі ми зустрічаємося з таким словом, як *plafond*. Давайте розглянемо більш детально приклад з твору. Для виявлення запозичення *plafond* в тексті ми також використовували перший критерій: слово, що повністю зберегло французьку орфографію або вимова.

“*After dinner they played **plafond** for two sous a hundred*”
[Mayle 1991, p. 136].

*Після обіду вони вчотирьох грали в **plafond** зі ставкою в два су за сотню.*

Французьке слово *plafond* перекладається як «стеля, перекриття», в контексті мова йде не про стелю, таким чином, виходячи з контексту ми знов-таки розуміємо, що мова йде про гру. Таким чином, перекладач вважав за потрібне залишити запозичення як в оригіналі, використовуючи комбінований спосіб перекладу запозиченої лексики, транслітерацію разом з дескриптивним способом перекладу.

Французьке слово *plafond* було перекладено за допомогою транслітерації, і отримало назву азартної карткової гри «плафон» замість буквального перекладу з французької мови: *plafond* – стеля. Якщо розглядати це речення більш детально, і не обмежуватися тільки словом *plafond*, то ми можемо побачити ще одне слово *sous*, для передачі якого перекладач використовував спосіб транслітерація, нехтуючи використанням дескриптивного способу. Далеко не кожен читач знає значення слова *sous*. Тому ми вважаємо, що слід було б використовувати комбінований переклад (транслітерація плюс дескриптивний спосіб).

В англійській мові в XVI столітті з'явилося французьке слово *sou*. Дана лексична одиниця означає «дрібна французька монета номінальною вартістю в 12 деньє», пізніше – «5 сантимів». В англійській і давньонімецької мовах відповідає шилінгу. Таким чином, читачеві стає ясно, про що йде мова, і що означає французьке запозичення *sou*.

Слово *Visit* було запозичене англійською мовою в XIII столітті. Взагалі це слово було в дієслівній формі у значенні «з'являтися задля користі; відвідувати хвору людину, тобто створювати для неї комфортні умови». Утворилося від французького слова *visiter*. Слово, яке до сих пір зберегло своє значення, як у французькій, так і в англійській мові. Пізніше, в XVII столітті, дана лексична одиниця стала використовуватися і як іменник.

“She was an old lady, well over seventy, and knew that it would be a great joy for her to have her daughter on a long visit” [Mayle 1991, p. 57].

«Вона була старою леді, їй було за сімдесят, і вона знала, що для неї буде великою радістю, якщо донька залишиться на довгий час»

Всі наведені в цих прикладах слова, а саме, іменники, прикметники та дієслова, зберегли наголос на останньому складі, що не властиво англійській мові.

Дієслова запозичувалися в формі французької основи теперішнього часу індикатива. Ті дієслова, які у французькій мові в теперішньому часі мають суфікс *-isse* – (лат. *-isco*). Більшість дієслів, запозичених із французької, відмінюються в англійській мові за слабкою відміною (так як до склада їх коренів могли входити найрізноманітніші звуки, які не піддавалися чергуванню), а саме, за дієвідміною 2 класу (оскільки в середньоанглійській мові існувало ще розходження між 1 і 2 класами), в який вже до кінця давньоанглійського періоду включалися всі новоутворення. З іноземних дієслівних форм лише іноді в якості прикметників використовуються французькі дієприкметники теперішнього часу.

У творі Пітера Мейла “*A Year in Provence*” широко вживаються приклади розмовної французької мови. Зазвичай французька мова була обов’язкова і використовувалася вищими верствами суспільства. Володіння французькою мовою в XVIII-XIX ст. було в багатьох країнах свого роду візитною картою, основною ознакою вихованості, демонструвала освідченність людини.

Запозичені слова з французької мови інколи навіть могли витіснити англійські слова із основного словникового складу англійської мови. Процес витіснення давньоанглійських слів спостерігався в період норманського завоювання території Англії. Саме в цей час англійська та французька мови співіснували на одній території і між ними відбувався безпосередній контакт [MacKenzie 1939, p. 165]. Наприклад, англійське слово французького походження *army* витіснило давньоанглійське слово *here*.

На сучасному етапі розвитку англійської мови французькі слова продовжують запозичуватися англійською мовою, проте не так активно й продуктивно. Завдяки словам, які англійська мова запозичила раніше, сьогодні вона має достатньо ресурсів, щоб самій виступати в ролі мови-донора.

Слід зазначити, що французькі слова запозичувалися і продовжують запозичуватися англійською мовою з різних причин. Але варто виділити дві основні причини: необхідність назвати нові предмети та збільшення кількості синонімів в англійській мові. Французькі запозичення в англійській мові є результатом тісного та тривалого контакту між англомовними та франкомовними колективами. Тому в подальших дослідженнях варто буде продовжувати вивчення впливу французьких запозичень крізь призму сучасних мовних контактів.

ВИСНОВКИ

Багатий та різноманітний словниковий запас англійської мови дозволив їй стати номером першим серед тисяч мов, зайняти лідируючі позиції. Англійська заслужено домінує у світі бізнесу. І так само не випадково, що вся світова наукова література, яка є цікавою для дослідника, друкується англійською мовою. Це мова балад, легендарних історичних постатей та королів. Англійською написана величезна кількість світових літературних шедеврів. І саме вона в якості мови міжнародної комунікації дозволяє людям різних національностей, які живуть в різних куточках світу розуміти один одного.

Словниковий склад мови відображає всі історичні зміни, які відбуваються в Британії. Поки одні слова виходять з активного вживання, з'являються нові, що відображають особливості сучасності. Поповнення словникового запасу йде різними шляхами: через словотвір та запозичення. Активність запозичень іноземних слів відображає багато чинників, серед яких - соціально-культурне місце країни в світі.

У процесу лексичного запозичення є багато внутрішніх та зовнішніх причин, цей процес має свої етапи розвитку, та певні результати. Причини запозичення обумовлені впливом на мовну систему. Потреба в освоєнні запозичених слів пояснюється неточністю назв або відсутністю, потребою в позначенні нових явищ. В результаті постійно оновлюється словник англійської мови. Мова адаптується до реалій нової епохи, живе і розвивається разом з культурною спільнотою.

Застосування перекладу для передачі запозичених слів з однієї мови на іншу може викликати труднощі. Думка перекладача щодо доречності того чи іншого варіанту перекладу в конкретній ситуації має виходити з критеріїв:

мети тексту, точності передачі інформації або ж її експресивності, рівня передбачуваної підготовки читача в даній сфері та стилю тексту.

Тема запозичень давно розглядається лінгвістами. Процес триває ще з часів появи мов, та з розширенням міжкультурної та міжмовної взаємодії стає все більш цікавим. Глобалізація призводить до появи більшої кількості міжнародних, інтернаціональних слів. У зв'язку з цим виникають розбіжності щодо необхідності запозичень, адже при необдуманому їх використанні мова засмічується, що ускладнює розуміння змісту. Тому кожний окремий прояв даного процесу вимагає уваги, аналізу та глибокого критичного осмислення. Саме за виконання цих умов мова набуває, а не втрачає виразність, самобутність та красу.

Тож явище запозичення має великий вплив, викликає серйозні зміни. У результаті цього процесу в мові з'являються чужі елементи – слова і частини слів, які в більшості своїй збагачують фонд лексичних та морфологічних можливостей мови. Іноді виникають слова-гібриди – слова, частина яких запозичена, а інша частина – є споконвічною (*artless* – запозичений корінь *art-*, *dislike* – запозичений префікс *dis* -). З'являються слова, що належать до варваризмів і екзотизмів. Виникають змішані мови (піджин-інгліш, галла). З'являються не лише численні інтернаціональні, а й псевдоінтернаціональні слова.

Особливе місце в розвитку англійської мови зіграв процес запозичення з французької мови і схрещування цих двох мов. Початком запозичень з французької мови вважається XI ст. – часи завоювання Англії норманами. В середні віки в Англії навіть існувала певна двомовність. Багато слів французького походження витіснили аналогічні слова англійської мови, хоча й виражають прості поняття, наприклад: *place*, *message*, *large*, *river*, *front*, *change*, *appear*, *blanket*, *dance*, *garden*, *table*, *chair*. Всі запозичення з інших мов, і в тому числі запозичення з французької мови піддавалися фонетичній, морфологічній та нерідко семантичній трансформації відповідно до мовних

норм та вимог системи англійської мови. Проникнення французької лексики активно тривало до минулого століття. Процес запозичення з французької триває і зараз, але поповнювати словниковий склад англійської французька мова продовжує переважно за допомогою художньої літератури.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що французька мова значно вплинула на англійську, збагативши її словниковий запас. Крім того зауважимо, що запозичення відіграють важливу роль та значним чином можуть змінити не тільки словниковий склад мови, а й впливають на її граматику та фонетику, а це, у свою чергу, впливає на «якість» англійської мови.

Аналіз лексики творів Пітера Мейла про Прованс засвідчив, що ХХ століття характеризується поповненням словникового складу англійської мови значною кількістю французьких запозичень. Оскільки у ХХ ст. французька мова була популярна у вищих колах суспільства, письменники використовували її для надання своїм творам більшої виразності та підкреслення зв'язку роману з реальним життям тогочасного суспільства.

Також можна підкреслити, що французькі запозичення були не рідкісним явищем у творах англійської художньої літератури. Письменники минулих століть досить часто вводили у тексти французькі запозичення, що зумовлено історичними подіями.

Запозичення сприяють зближенню націй на основі економічних, політичних та культурних зв'язків. Яскравим прикладом цього можуть бути, зокрема, численні французькі запозичення в англійській мові, зокрема, в художній літературі. Ми виявили можливі способи проникнення французьких слів в англійську мову, дослідили класифікацію запозичень, шляхи проникнення французьких запозичень в англійську мову, проаналізували перекладацькі проблеми асимільованих та неасимільованих запозичень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. Харьков : Изд-во Харьков, 1972. 117 с.
2. Английские неологизмы / Отв. ред. Ю. А. Жлуктенко. Київ : Наукова думка, 1983. 172 с.
3. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка. – Москва : Наука, 1999. 365 с.
4. Аракин В. Д. История английского языка. Москва : Наука, 2001. 487 с.
5. Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты. Санкт-Петербург : СПбГУ, 1978. 150 с.
6. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. Москва : Наука, 1989. 450 с.
7. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 576 с.
8. Багана Ж. Французский язык в Африке: проблемы интерференции. Москва : Наука, 2006. 163 с.
9. Балли Ш. Французская стилистика. Москва : Наука, 1961. 353 с
10. Баранникова Л.И. Сущность интерференции и специфика её проявления. Москва : Наука, 1972. 98 с.
11. БАРС – Большой англо-русский словарь / ред. И. Р. Гальперин. Москва : Наука, 1979. 1688 с.
12. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Москва : Международные Отношения, 1975. 240 с.
13. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ : Вища школа, 2006. 143 с.
14. Вайнрах У. Языковые контакты : состояние и проблемы исследования. Київ : Вища школа, 1979. 263 с.

15. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
16. Елисеева, В. В. Лексикология английского языка. Санкт-Петербург : СПбГУ, 2003. 46 с.
17. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90х років ХХ століття. Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1997. 396 с.
18. Кабакчи В. В. Основы англоязычной межкультурной коммуникации: учеб. пособие. СПб : РГПУ им. А. И. Герцена, 1998. 232 с.
19. Казакова Т.А. Практические основы перевода. Санкт-Петербург : Союз, 2001. 320 с.
20. Катцер Ю. Письменный перевод с русского языка на английский. Москва : Высшая школа, 1964. 408 с.
21. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва : Изд-во «ЭТС», 2002. 424 с.
22. Корнилов О. А. Контексты межкультурной коммуникации. Москва : ИД «КДУ», 2015. 184 с.
23. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Нова Книга, 2000. 478 с.
24. Крейн И. М. Французские заимствования XIX века в английском литературном языке : Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Москва : Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз, 1963. – 17 с.
25. Кристал Д. Английский язык как глобальный / пер. с англ. Москва : Весь Мир, 2001. 240 с.
26. Крысин Л. П. Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни. *Русский язык конца ХХ столетия (1985-1995)* Москва : Наука, 1996. 284 с.
27. Нелюбин Л. Л. Толковый переводческий словарь. Москва : Флинта, 2003. 320 с.

28. Пауль Г. Принципы истории языка / пер. с нем. Москва : Рипол Классик, 1960. 500 с.
29. Секирин В. П. Заимствования в английском языке. Киев : Изд-во киевского ун-та, 1964. 152 с.
30. Синельникова И. И. Эмотивные фразеологизмы французского языка в полевом аспекте. Белгород : Белгород НИУ «БелГУ», 2013. 188 с.
31. Сорокин Ю. С. Развитие словарного состава русского языка : 30-90-е годы 19 века. Москва : Наука, 1965. 565 с.
32. Суперанская А. В. Что такое топонимика? Москва : Наука, 1985. 410 с.
33. Сучасний словник іншомовних слів / ред. О. І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра. 2006. 789 с.
34. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький : Авіст, 2008. 551 с.
35. Чарикова, Е. И. О терминах заимствование и освоение при взаимодействии языков. *Лексикология и фразеология. Новый взгляд*. Москва : МГЗПИ, 1989. 208 с.
36. Чиршева Г. Н. Двухязычная коммуникация. Череповец : Череповецкий государственный университет, 2004. 193 с.
37. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию. Москва : Учпедгиз, 1959. 245 с.
38. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 432 с.
39. Bally Ch. *Traité de Stylistique Française*. Paris : Librairie Georg & Cie, 1951. 360 p.
40. Bassnett S. *Translation Studies*. London : Routledge, 2014. 208 p.
41. Bogaards P. *On ne Parle pas Français: La Langue Française Face à L'anglais*. Bruxelles : Duculot, 2008. 207 p.
42. Campbell M. *Travel Writing and It's Theory*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 298 p.

43. Crystal D. *English as a Global Language* 2nd Edition. New York : Cambridge University Press, 2003. 202 p.
44. MacKenzie F. *Les Relations de l'Angleterre et de la France d'après le Vocabulaire*. Paris : Droz, 1939. 334 p.
45. Mayle, P. *A Year in Provence*. New York : Vintage Books, 1991. 207 p.
46. Paul H. *Principles of the History of Language*. London : Swan Sonnenschein, 1888. 520 p.
47. Rickard P. *A History of the French Language*. London : Hutchinson University Library, 1974. 192 p.
48. Schultz J. *Twentieth Century Borrowings from French to English*. Cambridge : Cambridge Scholar Publishing, 2012. 575 p.
49. Speake J. *The Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases*. Oxford : Oxford University Press, 1997. 512 p.
50. Toury G. *Descriptive Translation Studies – and beyond: Revised edition*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company 2012. 366 p.
51. Vinay J., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1995. 358 p.
52. Weinreich U. *Languages in Contact, Findings and Problems*. New York : Linguistic Circle of New York, 1953. 148 p.
53. Williams J., Snipper G. *Literacy and Bilingualism*. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 162p.

SUMMARY

This thesis deals with the study of French lexical borrowings in the English vocabulary. This work gives a systemized study of the French lexical borrowings in the English language. The French borrowings are singled out from the text of the novel “A Year in Provence” by Peter Mayle and their lexicographic description is given. The problem of the thematic classification of French borrowings in English language is analysed and submitted. The most numerous subject groups of borrowings are culture, sports, arts and food. In the text we can observe numerous proper nouns describing the peculiarities of the French culture and traditions.

The multidimensional peculiarities of phonetic, graphical, gramatic and semantic assimilation of the French borrowings are studied and their stylistic functions are characterized. Due to their peculiarities the French borrowings play important linguistic and cultural part in the text of the novel. The system of the special suffixes in the French names demonstrates particular features of the Japanese culture and traditions and introduces age and social distinction as well as relations between people. The barbarisms taken from French when used in a text perform a number of stylistic functions. The main reasons for their introduction into the work of fiction are to add cultural colouring to the novel, produce exotic effect upon the reader and reveal the linguocultural peculiarities of France.

Key words: intercultural communication, lexical borrowings, subject groups, cultural and language contacts.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти
ЗНУ**

Я, Філіна Дарина Сергіївна, студент(ка) 2 курсу,
форми навчання денна, факультету іноземної філології,
спеціальність філологія, освітньо-професійна програма
переклад (англійська), адреса електронної пошти
darinafilinafif@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему Французькі запозичення в англійській художній літературі як проблема перекладу (на матеріалі серії романів П. Мейла “A Year in Provence”) відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) Філіна Д.С.